

Podrobný seznam map, plánů a vyobrazení svazku č. 32 – Ústí nad Labem

Sestavili Petr Graizl, Václav Houfek, Michaela Hrubá, Kristina Kaiserová, Petr Karlíček, Tomáš Okurka, Jan Pacina, Pavel Raška, Eva Semotanová, Tomáš Velímský, Vilém Zábranský

Obálka

Obr. č. 1a: Znak města Ústí nad Labem je zachycen na znakové listině, již král Vladislav II. Jagellonský znovu dává či potvrzuje městu Ústí nad Labem slavnostní, tzv. znakovou listinou městský znak. Text pergamenové listiny popisuje znak, který je zde také na zeleném pozadí ve zlatozeleném ornamentu vymalován, jako štít červené barvy, v jehož středu kráčí lev v bílém brnění se dvěma ocasy navzájem se protínajícími. Jejich uzly a drápy na nohou jsou zlatožluté, hlavu má pokrytou přilbicí, která je při spodním okraji opatřená pancířem, nad přilbicí jsou roztažená křídla podobně zlatožluté barvy. Na pergamenových prouzcích je v ochranné misce přivěšena lehce poškozená královská pečeť z červeného vosku. Vzhledem k tomu, že město znak užívalo i v předcházejících dobách a od krále Ladislava Pohrobka získalo 9. června 1457 povolení obnovit starý městský prapor, který byl uloupen po dobytí města roku 1426 a na němž byl vyobrazen městský znak, bylo vydání nové slavnostní listiny nepochybně výsledkem touhy Ústeckých po polepšení znaku. Nově měl být štít červený oproti původní zelené barvě. Ocas lva na znaku byl nově ozdoben zlatožlutými uzly a lev získal stejně vybarvené drápy. Jeho bílé brnění bylo doplněno lemem se zlatými špičkami. Na přilbicí byl místo původního klenotu s říční loďkou a veslem umístěn pancíř (koruna), nad nímž se tyčila roztažená zlatá křídla. Praha, 12. únor 1476, pergamen, rozměry 407 x 212 mm, Archiv města Ústí nad Labem, inv. č. 27. Grafické zpracování Petr Tomas.

Obr. č. 1b: Pohled na Ústí nad Labem v 18. století, historická rekonstrukce W. Hermanna z roku 1943. Kresba, Archiv města Ústí nad Labem. Pohled od severu zachycuje podobu města tak, jak vypadala od 30. let 18. století do 30. let 19. století.

Textové listy

Obr. č. 2: Pečeť města Ústí nad Labem přivěšená k listině, kterou král Vladislav II. Jagellonský uděluje městu Ústí nad Labem právo pečetit červeným voskem. Pečeť, na níž byl zobrazen kráčející dvouocasý lev s přilbicí, nad níž jsou roztažená křídla, byla opatřena opisem SIGILLIUM CIVITATIS AUSTENSIS SUPER ALBEA. Užívání této pečeti je doloženo osmi dochovanými exempláři z let 1487–1521. Pro město bylo udělení práva pečetit červeným voskem posílením prestiže vzhledem k tomu, že červený vosk byl považován za vznešenější než vosk bílý nebo zelený. Praha, 4. ledna 1476, pergamen, rozměry 314 x 180 mm, uložena v Archivu města Ústí nad Labem inv. č. 26.

Obr. č. 3: Předstihový záchranný výzkum na ploše budoucího Paláce Zdar. Z výplní studní a jímek pochází množství nálezu, dokumentujících středověkou každodennost. Na snímku soubor keramických nádob z druhé poloviny 13. století.

Obr. č. 4: Na zkoumané ploše před výstavbou Paláce Zdar při severní straně Mírového náměstí převládaly zděné objekty představující domovní zástavbu a další vybavení středověkých městišť. Pohled na středověkou jímku ze 14. století, jejíž stěny zajišťovala plenta z lomového kamene.

Obr. č. 5: Ještě rozsáhlejší archeologický výzkum na ploše 4 500 m² proběhl před výstavbou obchodního centra Fórum v letech 2007–2008, v jižní části historického jádra města. Ve středověku se zde rozkládala řada městišť, situovaných při středověké hradební zdi. Na výzkumu se podílelo několik archeologických pracovišť, což ovšem komplikuje náročné zpracování výsledků, které dosud nejsou dostupné. V pozadí stojí farní kostel P. Marie.

Obr. č. 6: Lucemburští králové Jan a Karel IV. vydali pro město Ústí nad Labem celkem dvanáct listin, z nichž nejstarší pocházejí z roku 1325 a reagují na žádost o potvrzení starých výsad a privilegií, která údajně shořela při požáru města. Žádosti o konfirmaci starých výsad byly často ze stran městských obcí odůvodňovány jejich ztrátou, ústečtí si však v tomto případě patrně požár nevymysleli. Archeologický výzkum v prostorách původního hradiště, který probíhal v letech 1991–1992, skutečně doložil objekty zničené požárem a analýza odpadních jam pak potvrdila jeho průběh někdy nedlouho před rokem 1325. Listina z 6. května 1325, kterou král Jan Lucemburský městu Ústí omezil a upřesnil rozsah privilegia, dotýkajícího se labské plavby, uděleného nedlouho předtím 22. dubna 1325, protože se dotýkala práv Litoměřic. Ústečtí tak nesměli nakládat lodě v Lovosicích, jinde je mohli po Labi a Vltavě svobodně plavit po zaplacení obvyklého cla. Latinsky psaná listina je jako vůbec nejstarší panovnícká listina udělená městu dochována v originále. Praha, 6. květen 1325, rozměry 376 x 182,5 mm, Archiv města Ústí nad Labem, inv. č. 1.

Obr. č. 7: Keramická plastika Madony je datována do 15. století. Nález z výzkumu v areálu Obchodního centra Fórum.

Obr. č. 8: Jedná se o nejstarší dochovanou městskou knihu královského města Ústí nad Labem, která je podstatným základem znalostí o dějinách města na sklonku středověku, kdy toto město procházelo obnovou po zničujícím plenění po bitvě Na Běhání. Zároveň se muselo vyrovnávat s řadou těžkostí, jejichž základem byla konkurence nedalekých Litoměřic v obchodu po Labi a také nepřítliší rozvinutá struktura řemesel, která byla příčinou pomalého ekonomického rozvoje města. Mezi lety 1438–1514 bylo do knihy vepsáno 3 318 zápisů, pokud počítáme samostatně i jednotlivá pořízení před zahájeným soudem. Používaný název knihy (soudní a pamětní) plně odpovídá jejímu dvojímu či lépe smíšenému charakteru. Zápisy vepsané do této knihy zejména ve starším období jsou příznačné pro charakter knih památních. Jednalo se o typ knihy vedené v dosud nerozvinuté

městské kanceláři, kdy se do jedné knihy zaznamenávaly různorodé, pro město a jeho obyvatele důležité zápisy – privilegia, statuta, ale též trhy, testamenty, trestní agenda, či dokonce soupisy berního charakteru atd. Originál tohoto rukopisu je dnes uložen v Archivu města Ústí nad Labem (Archiv města Ústí nad Labem, inv. č. AM-AR 501, sign. č. 470). Kniha se nedochovala v původní vazbě a byla značně poškozena převazbou roku 1888, současnou podobu jí dal restaurátorský zásah Alberta Kuthana v letech 1978–1979.

Obr. č. 9: K nejvýznamnějším počínům stavebních aktivit ve stylu tzv. saské renesance patřila výstavba nové radnice s vysokým štítem. Starší základ budovy prozrazuje nestejná šíře dvou oblouků podloubí, jejichž disproporčnost byla vyvážena symetrickým řešením okenní fronty prvního patra i štítu. Hrubá stavba snad existovala již kolem roku 1542, na vnitřní výzdobě se však pracovalo ještě celá desetiletí. V 70. letech 16. století byl dokončen kazetový strop v radním sále, zhruba o deset let později byla nově vybavena tzv. Zelená světnice, která sloužila jako úřadovna purkmistra a městského písaře. Oba zmíněné prostory zaujímalý prvé poschodí budovy, kde byla ještě jedna menší kancelář, kuchyně a velká hala, do níž ústilo dřevěné schodiště. V roce 1579 byl na radnici zavěšen poplašný zvonek, ulitý v Praze a opatřený znakem města a nápisem „Miesto Austi nad Labem“. Jisté s velkou slávou byly v roce 1591 do věžičky radnice umístěny velké hodiny, které ukazovaly postavení planet a měsíce a byly každou čtvrt hodinu. S mechanismem hodin byly propojeny pod nimi stojící figury, které při odbíjení pohybovaly ústy. Renesanční radnice byla zbořena v roce 1846, zachytil ji Walter Hermann, malíř, grafik a reklamní výtvarník firmy Schicht, který je autorem série kresebných rekonstrukcí středověkého města z roku 1944. Celý soubor je uložen v Muzeu města Ústí nad Labem.

Obr. č. 10: Domy s mohutným loubím na severní straně náměstí. Renesanční domy na náměstí byly budovány patrně po požárech, které postihly město v první polovině 16. století (1536, 1538), po nichž ve městě bez poškození zbyla jen malá část domů. Kresba W. Hermanna z roku 1944 je součástí souboru uchovávaného v Muzeu města Ústí nad Labem.

Obr. č. 11: Pohled na Ústí nad Labem v 18. století, historická rekonstrukce W. Hermanna z roku 1944. Kresba, Archiv města Ústí nad Labem. – Pohled od západu směrem k Mariánské skále, která tvoří dominantu pozadí kresby. Zachycuje podobu města tak, jak vypadalo od 30. let 18. století do 30. let 19. století. Dominantními prvky městské zástavby jsou zleva Teplická brána, štít městské radnice, čelní pohled na věž kostela Nanebevzetí Panny Marie, boční pohled na O. Broggiem barokizovaný kostel sv. Vojtěcha a vedle něj Bílinská brána. Tato podoba města zanižla zbouráním radnice, bran a hradeb během 30. a 40. let 19. století.

Obr. č. 12: Jižní část hradeb a Bílinský most, kolorovaná kresba kolem roku 1715, uložena v Archivu města Ústí nad Labem, resign. – Kresba zachycuje stav, který vznikl ve druhé polovině 16. století, během obnovy města Ústí nad Labem po zničení husity v roce 1426. Je patrná ještě dřevěná konstrukce mostu a původní ústí feky Bíliny do Labe, která byla kamenným mostem nahrazena v roce 1719.

Obr. č. 13: Teplická brána v roce 1827. Reprodukce obrazu E. Fenzla podle kresby K. Beichlinga. Muzeum města Ústí nad Labem, podsíbrka Pohlednice, inv. č. P 2543. Sken Muzea města Ústí nad Labem. – Teplická brána byla do této podoby postavena v 16. století, upravena byla v roce 1586. Poslední úpravy proběhly v souvislosti s napoleonskými válkami v roce 1813. Nacházela se v dnešní Revoluční ulici poblíž křižovatky s ulicí Malá Hradební. Byl to nejvýznamnější vstup do města Ústí nad Labem, před kterým se křižovaly nejdůležitější dopravní cesty směrem na západ k Teplicím spolu s komunikací napavující na cesty na jih směrem na Prahu a na sever směrem na Drážďany. Byla zbořena v roce 1837.

Obr. č. 14: Bílinská brána a Bílinský most. Reprodukce obrazu E. G. Doerella, Muzeum města Ústí nad Labem, podsíbrka Pohlednice, inv. č. P 2528. Sken Muzea města Ústí nad Labem. – Tento kamenný most byl postaven v roce 1719 na místě předchozího dřevěného. Během úřadování purkmistra J. W. Kleinnickela v letech 1717–1727 byl také postupně zaplněn souborem barokních plastik. Z nich se dochoval Ukřižovaný Kristus z roku 1721, který byl při přestavbě mostu v roce 1874 přemístěn ke kostelu Nanebevzetí Panny Marie. Během dalších let přibýly sochy sv. Jana Křtitele, sv. Barbory, sv. Jana Nepomuckého, sv. Anny a sv. Dominika. Ty jsou dnes nezvestné.

Obr. č. 15: Tržní (dnes Mírové) náměstí směrem k Hrnčířské ulici, kolem roku 1870. Pohlednice. Muzeum města Ústí nad Labem, podsíbrka Pohlednice, inv. č. P 943. Sken Muzea města Ústí nad Labem. – Barokní kamenná kašna byla původně postavena v letech 1609–1610, později byla upravována. Dominovala jí socha Panny Marie se zajatcem a sochy zemských patronů, včetně patrona královského města Ústí nad Labem, sv. Václava. Jako zdroj pitné vody pro obyvatele Ústí v této podobě zanikla roku 1874, tato její funkce byla během 80. let 19. století nahrazena prvním ústeckým moderním vodovodem.

Obr. č. 16: Kostel sv. Matery na dnešním Lidickém náměstí zbořený roku 1895. Muzeum města Ústí nad Labem, podsíbrka Fotografie, inv. č. F 992. Sken Muzea města Ústí nad Labem. – Byl postaven nejspíše spolu se špitálem již kolem roku 1300. Po zničení města husity v roce 1426 byly kostel a špitál obnoveny na konci 15. století. Jeho podoba na vyobrazení pochází z poslední přestavby dokončené v roce 1625. Kolem kostela a špitálu byl do roku 1859 městský hřbitov, který byl přeměněn na park v roce 1881. O rok později byl zbořen špitál a v roce 1895 také samotný kostel sv. Matery. Významná část původního vybavení kostela je dnes uložena ve sbírce Muzea města Ústí nad Labem.

Obr. č. 17: Budova tělocvičného spolku v Ústí nad Labem, 1896. Fotografie. Muzeum města Ústí nad Labem, podsíbrka Fotografie, inv. č. F 11269. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Budovu v historizujícím stylu postavil v dnešní Vaníčkově ulici v letech 1891–1893

ústecký německý tělovýchovný spolek *Turnverein Aussig*. Budova byla centrem společenského, politického a sportovního života. Například již 24. 3. 1897 se zde poprvé v Ústí nad Labem konalo veřejné filmové promítání. V roce 1945 převzalo správu objektu tělovýchovné hnutí Sokol, které ho pod označením Tyršův dům provozuje dodnes.

Obr. č. 18: Tržní (dnes Mírové) náměstí s budovou okresního soudu, 1898. Fotografie. Muzeum města Ústí nad Labem, podsíbrka Fotografie, ev. č. F 31. Sken Muzea města Ústí nad Labem. – V roce 1846 byla na Tržním náměstí zbořena budova renesanční radnice a místo ní postavena nová, prostornější budova sídla magistrátu v klasicistním stylu. Již v roce 1848 byly však prostory radnice uvolněny pro potřeby okresního soudu. Budova byla stržena v roce 1976 a po řadu desetiletí nebyl prostor zastavěn. Teprve v letech 2004–2009 byl v těchto místech vybudován Palác Zdar.

Obr. č. 19: Pohled na Větruši ze starého labského mostu, 1898. Fotografie. Muzeum města Ústí nad Labem, podsíbrka Fotografie, inv. č. F 10. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Nejstarší labský most v Ústí nad Labem byl dokončen v roce 1874. Stavba byla dvoupatrová, v horním patře byla jednokolejná železniční trať, v dolním patře byl přechod pro pěší a pro povozy. Odstraněn byl v roce 1958 po dokončení nového železničního mostu. Vyhlídková restaurace Větruše byla postavena v roce 1897 podle návrhu stavitele Alwina Köhlera na místě staršího klasicistního vyhlídkového pavilonu. Stala se nejen významnou dominantou města a labského údolí, ale také významným společenským a kulturním centrem. Čtvrť Ostrov, která se nacházela pod Větruší, zanikla při bombardování města v dubnu 1945.

Obr. č. 20: Labské nábřeží a starý železniční most na konci 19. století. V pozadí dnešní výletní restaurace Větruše. Fotografie. Muzeum města Ústí nad Labem. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Dvoupatrový most byl vystavěn v letech 1872–1874, avšak již na začátku století přestal vyhovovat potřebám města. Přesto však sloužil až do poloviny 50. let 20. století, kdy byl nahrazen mostem novým.

Obr. č. 21: Maternovo (dnes Lidické) náměstí a Velká Hradební ulice se spolkovým domem Ressource, kolem 1900. Fotografie. Muzeum města Ústí nad Labem. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Spolkový dům Ressource ve Velké Hradbní ulici byl postaven v letech 1886–1887 podle návrhu Hanse Miksche a Juliana Niedzielskiho. Nacházel se v něm velký sál, ve kterém se konaly koncerty, plesy a další společenské akce, dále pak restaurace, několik salónek a další místnosti. Za druhé světové války zde sídlilo okresní vedení NSDAP. Budova byla zničena při bombardování v dubnu 1945. Na jejím místě dnes stojí Magistrát města Ústí nad Labem.

Obr. č. 22: Schichtovy závody kolem roku 1900. Pohlednice. Muzeum města Ústí nad Labem, podsíbrka Pohlednice, inv. č. P 833. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Továrny firmy Schicht patřily k největším výrobcům mýdla, drogistického zboží, jedlých tuků a olejů v Evropě. Počátek byl v Rynolticích v roce 1848, do Novosedlic u Ústí nad Labem přenesl výrobu v roce 1882 Johann Schicht. Rozlehlý průmyslový komplex významně změnil podobu pravého břehu Labe proti Ústí nad Labem. Vedle továrních kominů zde byly postaveny například dva kostely. V roce 1900 evangelický kostel Krista Pána v novogotickém slohu (zbořen byl v roce 1966) a v roce 1903 byl postaven katolický kostel Nejsvětější Trojice v novobarokním slohu.

Obr. č. 23: Kostel Nanebevzetí Panny Marie, 1901. Fotografie. Muzeum města Ústí nad Labem, podsíbrka Fotografie, inv. č. F 274. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Pohled na kostel Nanebevzetí Panny Marie od jihu po dokončení stavebních úprav v roce 1901. První písemná zmínka o kostele je z roku 1249. Kostel byl poničen husity v roce 1426, poté byl během 15. a 16. století obnoven v pozdně gotickém slohu. Největší úpravy stavby proběhly na konci 19. století, v letech 1883–1890 pod vedením architekta Josefa Mockera a v letech 1897–1901 pod vedením Antona Webera. V dubnu 1945 byl kostel těžce poškozen během amerického bombardování. Následkem výbuchů bomb se vychýlila hlavní věž kostela o více než dva metry a stala se tak nejšikmější zvonící ve střední Evropě.

Obr. č. 24: Krásné Březno, v pozadí kostel sv. Floriána, počátek 20. století. Fotografie. Muzeum města Ústí nad Labem. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Krásné Březno, původně Březnice, bylo do roku 1900 samostatnou obcí, jejíž počátky sahají do 12. století. V 16. století přenesli pánové z Bünau do Březnice centrum panství z hradu Blansko a vystavěli zde zámek, jehož součástí byla i luteránská zámecká kaple, dnes kostel sv. Floriána, postavená v letech 1597–1606 ve stylu tzv. saské renesance. V 19. století se Březnice proměnila z malé zemědělské obce v průmyslové centrum úzce propojené s sousedním Ústím nad Labem. Vznikl zde mj. závod na výrobu lihu a droždí bratří Eckelmannů a pivovar. Administrativně bylo Krásné Březno spojeno s Ústím nad Labem v roce 1900.

Obr. č. 25: Areál výstaviště z roku 1903 v prostoru dnešních Městských sadů. Kolorovaná fotografická pohlednice. Muzeum města Ústí nad Labem, podsíbrka Pohlednice, inv. č. P 2332. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Pro účely konání Všeobecné německé výstavy v Ústí nad Labem roku 1903 bylo zarovnáno a upraveno nezastavěné prostranství podél Klíšského potoka na hranici katastru Ústí nad Labem–město a sousední Klíše. Po skončení výstavy zde vznikl Schillerův park a parková úprava tohoto prostoru zůstala přes časté změny názvu a výrazné úpravy zachována dodnes.

Obr. č. 26: Obchodní akademie v Pařížské ulici, kolem 1905. Fotografie. Muzeum města Ústí nad Labem, podsíbrka Fotografie, ev. č. F 851. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – První soukromá obchodní škola byla v Ústí nad Labem založena roku 1879. V roce 1886 na ni navázala vyšší obchodní škola, která byla v roce 1900 přeměněna na čtyřletou obchodní akademii. V letech 1904–1905 nechal město pro školu se stále rostoucím počtem žáků postavit novou školní budovu v Pařížské ulici. V této budově sídlí ústecká obchodní akademie dodnes.

Obr. č. 27: Rakouský spolek pro chemickou a hutní výrobu, 1906. Fotografie. Muzeum města Ústí nad Labem. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Pohled od centra Ústí nad Labem směrem na západ na průmyslový areál Spolku pro chemickou a hutní výrobu. Firma byla založena v roce 1856 a již v roce 1870 byla nejvýznamnějším chemickým podnikem nejen v Rakousku-Uhersku, ale v celé Evropě. Hlavními produkty byla soda, kyselina sírová a kyselina chlorovodíková, sulfáty a chlorové vápno. Na konci 19. století se podařilo vyvinout vlastní technologii ústecké zvonové elektrolyzy, která umožnila Spolku získat významné postavení také v oblasti elektrochemie. Elektrifikace ústecké chemičky proběhla v roce 1901. Chemička měla od roku 1857 vlastní plynárnu, která od roku 1858 dodávala plyn pro veřejné osvětlení ulic města. Ústí nad Labem tak bylo druhým městem v Čechách s plynovým osvětlením ulic.

Obr. č. 28: Bismarckova ulice (dnes W. Churchilla), 1908. Pohlednice. Muzeum města Ústí nad Labem, podsběrka Pohlednice, inv. č. P 1010. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Od 80. let 19. století si v dnešní ulici W. Churchilla stavěli honosná sídla nejbohatší podnikatelé Ústí nad Labem. Patřili k nim bankéř Ludwig Wolfrum, jehož vilu vidíme na levé straně v pozadí, či uhlobaron Ignaz Petschek, jehož dům z roku 1890 byl na počátku 20. století přestavěn a rozšířen do podoby, kterou vidíme na pohlednici vlevo vpředu. Dnes objekt slouží jako obřadní síň města Ústí nad Labem. Na konci ulice je vidět evangelický kostel apoštola Pavla v novorománském stylu, dokončený v roce 1906.

Obr. č. 29: Nejstarší letecký pohled na střed města Ústí nad Labem, 1909. Fotografie, autor Lehnert. Muzeum města Ústí nad Labem. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – V roce 1909 uskutečnil Saský vzduchoplavecký spolek (*Sächsischer Verein für Luftschifffahrt*) let balonem Dresden nad Ústím nad Labem, během kterého byla pořízena z výšky zhruba 300 metrů série fotografií města. Známý jsou tři záběry, které byly vydány jako pohlednice ústeckým tělovýchovným spolkem (*Aussiger Turnverein*). Tento záběr zachycuje střed města s dominantním Tržním (dnes Mírovým) náměstím. Na snímku je dobře patrná struktura zástavby směrem na jih a západ od kostela Nanebevzetí Panny Marie, která byla z velké části zničena během druhé světové války. Výstavba severně od Mírového náměstí byla zbořena v době komunistického režimu. Na snímku uprostřed nahoře je zachycena rozestavěná budova divadla.

Obr. č. 30: Malá hradební ulice, před rokem 1909. Fotografie. Muzeum města Ústí nad Labem, podsběrka Fotografie, ev. č. F 2521. Sken Muzea města Ústí nad Labem. – Ulice nacházející se poblíž železniční trati byla prakticky celá zničená při bombardování v dubnu 1945. Po válce nebyla souvislá zástavba v těchto místech obnovena. Teprve na počátku nového tisíciletí bylo po levé straně ulice vybudováno obchodní centrum Forum.

Obr. č. 31: Klíše, podél dnešní Masarykovy ulice, 1909. Fotografie R. Jenatschkeho (viz obr. č. 39). Muzeum města Ústí nad Labem, podsběrka Fotografie, ev. č. F 1772. Sken Muzea města Ústí nad Labem. – Výstavba rodinných domů a vil pro majetnější obyvatele Ústí nad Labem započala na Klíši již koncem 19. století, kdy byla ještě samostatnou obcí. Tento proces poté akceleroval po roce 1900, kdy byla Klíše připojena k Ústí nad Labem jako jeho nová čtvrť. Krátce nato byl vytvořen zastavovací plán, jehož autorem byl městský architekt Johann Hubatschek. Ten počítal do značné míry právě s výstavbou rodinných domů a vil s vlastními zahradami v duchu konceptu zahradního města.

Obr. č. 32: Krásnobřezenský cukrovar, 1915. Pohlednice. Muzeum města Ústí nad Labem. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Před první světovou válkou bylo na Ústecku v provozu hned několik cukrovarů a rafinérií cukru. První cukrovar byl zřízen v roce 1850 v Trmčicích, do konce 19. století následovaly rafinérie v dnešní Pražské ulici, Krásném Březně a Neštémicích. Krásnobřezenská rafinérie byla založena v roce 1883 Siegfriedem Elbogenem, později se stala akciovou společností. Vyráběla přes 100 000 tun cukru ročně a zaměstnávala přes 700 lidí. Činnost ukončila během hospodářské krize ve 30. letech 20. století.

Obr. č. 33: Dnešní Masarykova ulice poblíž pozdějšího hotelu Vladimír, kolem 1910. Fotografie. Muzeum města Ústí nad Labem, podsběrka Fotografie, ev. č. F 1095. Sken Muzea města Ústí nad Labem. – Tramvajová linka vedla již od roku 1899 dnešní Masarykovou ulicí z centra města ke Klíši, později byla postupně rozšiřována přes Bukov a Všebořice až do Telnice. Domy po pravé straně fotografie dnes již nestojí. Byly zbourány v 80. letech 20. století včetně legendární ústecké restaurace Pražačka. Na jejich místě byl postaven hotel Vladimír a pod ním obchodní středisko.

Obr. č. 34: Obec Kramoly, Novosedlice a Střekov, kolem 1910. Fotografie R. Jenatschkeho. Muzeum města Ústí nad Labem, podsběrka Fotografie, ev. č. F 1790. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Původně samostatné obce Kramoly, Novosedlice a Střekov, ležící na pravém břehu Labe, měly do počátku 80. let 19. století ryze venkovský charakter. Zásadní význam pro jejich další rozvoj mělo založení Schichtových závodů v roce 1882. Rychle rostl počet obyvatel a charakter obcí se měnil z venkovského na městský. V roce 1922, po dřívějších neúspěšných pokusech, byly administrativně sloučeny pod názvem Střekov. Ten byl v roce 1936 povýšen na město, ale již o tři roky později přičleněn k Ústí nad Labem. Tento stav zůstal zachován i po skončení druhé světové války.

Obr. č. 35: Obecná a měšťanská škola na dnešní Masarykově ulici (dnes Muzeum města Ústí nad Labem), kolem 1910. Fotografie. Muzeum města Ústí nad Labem, podsběrka Fotografie, ev. č. FG 2086. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – První část velkoryse pojaté školní budovy směrem k dnešním sadům Bedřicha Smetany byla postavena v letech 1875–1876 v novorenesančním stylu podle návrhu vídeňského architekta Augusta Krumholze. V roce 1896 byla přistavěna druhá budova a uzavřela objekt v ucelený blok. Škola byla první z řady reprezentativních budov postavených v prostoru mezi dnešními

Revoluční ulicí, Lidickým náměstím a začátkem Masarykovy ulice, po níž následovaly v dalších letech budovy pošty a divadla. Kromě prostor určených pro potřeby školy byl ve druhém patře vybudován okázalý městský sál pro reprezentativní účely. Od 70. let 20. století část školní budovy využívalo muzeum, po přesunutí školy sloužila část budovy jako pošta. Dnes je v celé budově muzeum.

Obr. č. 36: Dnešní Mírové náměstí s budovou radnice a soudu postavenou v roce 1847, kolem roku 1910. Fotografie R. Jenatschkeho. Muzeum města Ústí nad Labem. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Na fotografii je zachycena nezjištěná slavnost na Tržním (dnes Mírovém) náměstí před první světovou válkou. Stejně jako budova okresního soudu (viz popis k obr. č. 18) byl v roce 1976 stržen také sousední objekt, ve kterém se nacházela kavárna a restaurace Wien, po druhé světové válce přejmenovaná na Zdar. Po ní byl na počátku nového tisíciletí pojmenován nově postavený palác Zdar. Místo domu napravo od soudu byla ve druhé polovině 30. let 20. století postavena spojitelná.

Obr. č. 37: Ústecké přístavy, 1910. Fotografie R. Jenatschkeho. Muzeum města Ústí nad Labem, podsběrka Fotografie, inv. č. F 1796. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Pohled z Mariánské skály po proudu řeky Labe směrem ke Krásnému Březnu. V popředí je vidět Starý přístav v Ústí nad Labem z let 1863–1864, dále je pak Krásné Březno, od roku 1899 část města Ústí nad Labem, kde byl v letech 1889–1892 vybudován Nový přístav. Spolu s dalšími přístavišti vznikl v 19. století v Ústí nad Labem přístavní komplex o délce cca 8 km. Ten se na konci 19. století stal objemem překládky největším přístavem Rakouska-Uherska. Největší objem po řece dopravovaného zboží tvořilo hnědé uhlí, určené pro Německo. Ceny zboží obchodovaného v Ústí nad Labem byly určovány na samostatné ústecké burze.

Obr. č. 38: Městský hřbitov v místech dnešních Mánesových sadů, 1910. Fotografie R. Jenatschkeho. Muzeum města Ústí nad Labem, podsběrka Fotografie, inv. č. F 1634. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – V letech 1859–1892 se městský hřbitov nacházel v prostoru mezi dnešními ulicemi Moskevská a Klíšská, kde se dnes nachází Mánesovy sady. Parkovou úpravu dostal prostor v roce 1913. Na snímku je v pozadí vidět hrobka ústecké rodiny Wolfrum. Po zrušení hřbitova byly některé hrobky přestěhovány na hřbitov v Krásném Březně nebo na tehdy nový hřbitov na Ovčím vrchu na Klíši.

Obr. č. 39: Historické vinice pod hradem Střekov, skleněný diapositiv z doby kolem roku 1912 Rudolfa Jenatschkeho (1879–1947), ústeckého amatérského fotografa. Narodil se v Neštémicích a po studiu na gymnáziu v Bohosudově se stal novicem v klášteře cisterciáků v Oseku, následně se rozhodl pro studium bohoslovectví v kněžském semináři v Litoměřicích a byl vysvěcen na kněze. Jako kněz působil v Krásné Lípě a později v Ústí nad Labem, kde byl též školním katechetou. Jako turista a vynikající fotograf pořídil množství záběrů severočeské krajiny, které se dochovaly na fotografických či skleněných diapositivech, jež používal na přednáškách. Unikátní sbírka diapositivů se, ač v torzu, dochovala v Muzeu města Ústí nad Labem.

Obr. č. 40: Maternovo (dnes Lidické) náměstí s městskou knihovnou, kolem roku 1912. Fotografie ateliér Friedrich. Muzeum města Ústí nad Labem, podsběrka Fotografie, ev. č. F 506. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Budova knihovny na Maternově náměstí byla postavena v roce 1912 podle návrhu významného českoněmeckého architekta Josefa Zascheho. Sochařská výzdoba byla dílem Franze Metznera. Stavbu financoval ústecký podnikatel Jakob Weinmann. Kromě prostor pro samotnou knihovnu se v budově nacházel koncertní a přednáškový sál pro 600 diváků, výstavní síň a několik menších místností pro spolkové akce. Knihovna byla silně poničena při bombardování v dubnu 1945 a její trosky byly o dva roky později strženy. Na jejím místě dnes stojí krajské ředitelství policie.

Obr. č. 41: Pohled na Kramoly z Kamenného vrchu, 1913. Fotografie. Muzeum města Ústí nad Labem, podsběrka Fotografie, inv. č. F 283. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Obec Kramoly se během bouřlivého vývoje průmyslového Střekova stala postupně faktickou součástí jednoho celku. Vedle Schichtových závodů zde sídlila řada dalších firem, v levé části snímku jsou areály benzínové rafinerie „Fanto“ a dehtárny „Kind & Herglotz“, dům uprostřed za tratí je továrna na výrobu gramofonových desek Rakouské gramofonové společnosti z roku 1910. Železniční trať od roku 1874 spojovala Střekov s Děčínem na jednu stranu, na druhou stranu s Litoměřicemi a s Lysou nad Labem.

Obr. č. 42: Předlice – průmyslové předměstí Ústí nad Labem, 1913. Fotografie. Muzeum města Ústí nad Labem, podsběrka Fotografie, ev. č. F 453. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Proměna Předlice ze zemědělské obce v průmyslové předměstí Ústí nad Labem souvisela zejména s těžbou hnědého uhlí a vznikem velkých průmyslových závodů v jejich bezprostřední blízkosti (Wolfrumova tkalcovna, Schäffer & Budenberg, chemická továrna Norgine a další). Velkou část obyvatelstva tvořilo dělnictvo a silná zde byla česká menšina. K Ústí nad Labem byly Předlice připojeny v roce 1939 v rámci vzniku tzv. Velkého Ústí.

Obr. č. 43: Roh Hrnčířské a Klášterní ulice směrem od Mírového náměstí, kolem roku 1914. Pohlednice. Muzeum města Ústí nad Labem, podsběrka Pohlednice, inv. č. P 1220. Sken Muzea města Ústí nad Labem. – Staré jednopatrové domy, v jejichž přízemí se často nacházely obchody, se v průběhu 20. století z centra města postupně vytrácely a byly nahrazovány vyššími budovami. Na místě domů na rohu Hrnčířské a Klášterní ulice byla v polovině 20. let 20. století vybudována honosná budova České obchodní společnosti. Z řady nízkých domů zachycených na snímku zůstaly dodnes stát dva – v jednom sídlí Archiv města Ústí nad Labem.

Obr. č. 44: Městské lázně, kolem 1908. Fotografie. Muzeum města Ústí nad Labem, podsběrka Fotografie, ev. č. F 1499. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – O stavbě městských lázní uvažovalo městské zastupitelstvo již od roku 1894, ale stavba byla realizována

až v letech 1907–1908. Autorem architektonického návrhu byl vídeňský architekt Peter Paul Brang, který o několik let dříve navrhl budovu městských lázní v Liberci. Na stavbu ústeckých lázní finančně přispěly mj. Ústecká spojitelná, Rakouský spolek pro chemickou a hutní výrobu či Česká spojitelná v Praze. Kromě bazénu o velikosti 19,10 x 7,55 m se v budově nacházely také parní, vanové a uhlíčné lázně, sprchové kouty a slatinná kabina.

Obr. č. 45: Pohled na Ústí nad Labem od Větruše, 1914. Fotografie R. Jenatschkeho. Muzeum města Ústí nad Labem, podsběrka Fotografie, ev. č. F 2603. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Fotografie zachycuje železniční trať a západní část centra města. V popředí vpravo se nachází Krausův mlýn a vlevo haly strojírny Breitfeld & Daněk. Obloukovitě stočená ulice za železniční tratí v pravé části záběru je Malá Hradební s výraznou stavbou synagogy (čtvrtý dům zprava). Ve střední části za tratí je zaniklá Jánská ulice, kde se v domě označeném Café Pohl nacházel nevěstinec. Dalšími výraznými stavbami v centru města jsou knihovna na dnešním Lidickém náměstí (zničená za druhé světové války), divadlo a kostel apoštola Pavla.

Obr. č. 46: Hlavní nádraží na pohlednici z roku 1915. Pohlednice. Muzeum města Ústí nad Labem, podsběrka Pohlednice, inv. č. P 1481. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Počátek budovy sahá do roku 1850, kdy v Ústí nad Labem vyvrcholila stavba železnice spojující Prahu a Drážďany. Budova byla několikrát upravovaná, na pohlednici je zachycena secesní přestavba z roku 1900. Budova byla těžce poškozena v dubnu 1945 při bombardování města. V rámci dnešního hlavního nádraží v Ústí nad Labem je zachováno torzo levého křídla historické budovy. Počtem odbavených cestujících patří ústecké hlavní nádraží stále mezi deset nejvytíženějších nádraží v České republice.

Obr. č. 47: Fronta před pekařstvím v dnešní Moskevské ulici, 24. června 1917. Fotografie R. Jenatschkeho. Muzeum města Ústí nad Labem. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Život v Ústí nad Labem byl během první světové války silně poznamenán nedostatkem základních potravin, mýdla, tabáku a dalšího zboží. Fotograf Rudolf Jenatschke vytvořil cyklus fotografií, který zachycuje fronty před ústeckými pekárny, řeznictvími, mlékárnami, trafikami a dalšími obchody, a jedinečným způsobem tak dokumentuje těžkosti každodenního života v zázemí.

Obr. č. 48: Městská elektrárna na Špitálském náměstí, kolem 1920. Fotografie. Muzeum města Ústí nad Labem, podsběrka Fotografie, ev. č. F 478. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Městská elektrárna na Špitálském náměstí byla postavena v roce 1899. Provozovala ji společně s tramvajovou tratí nejprve vídeňská pobočka německé firmy AEG a od roku 1909 město Ústí nad Labem. Elektrický proud sloužil především k pohonu tramvajové dopravy, zajištění populárního osvětlení, pro potřeby domácností a byl využíván i průmyslovými podniky. Po roce 1917 si městská elektrárna sama zajišťovala dopravu uhlí z nedalekých hnědouhelných dolů pomocí nákladních tramvají. Nákladní tramvaje rovněž rozvážely uhlí pro domácnosti a na lodní překladiště do Neštémic.

Obr. č. 49: Rozlehlý areál Schichtových závodů na Střekově fotografovaný z Mariánské skály, 1920. Fotografická pohlednice, výška 105 mm, šířka 150 mm. Archiv města Ústí nad Labem. Sběrka Petra Špačka, Digitální sbírka fotografií a diapositivů, inv. č. A/2. Sken Archiv města Ústí nad Labem. – Akciová společnost Georg Schicht produkovala především mýdlo a rozličné druhy jedlých tuků. Schichtův závod byl před první světovou válkou největším podnikem svého druhu v Evropě. Rozpad Rakouska-Uherska však těžce poškodil obytové možnosti podniku.

Obr. č. 50: Neštěmice, vpravo cihelna, cukrovar a za ním Solvayova továrna na sodu, počátek 20. let 20. století. Fotografická pohlednice, výška 105 mm, šířka 150 mm. Archiv města Ústí nad Labem. Sběrka Petra Špačka, Digitální sbírka fotografií a diapositivů, inv. č. A/1. Sken Archiv města Ústí nad Labem. – Samostatná obec Neštěmice se počítala mezi průmyslová předměstí Ústí nad Labem. Ve 20. letech 20. století zde žilo téměř 3 500 obyvatel a jejich počet dál rostl. Mezi nejvýznamnější neštěmické podniky patřila Solvayova továrna na sodu (později Tonaso) a Neštěmická rafinerie cukru, která měla i vlastní přístaviště. Cukrovar svou činnost ukončil v roce 1932.

Obr. č. 51: Domy pro zaměstnance Schichtových závodů v dnešní Purkyňově ulici, 20. léta 20. století. Fotografie. Muzeum města Ústí nad Labem. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Po první světové válce realizovaly Schichtovy závody výstavbu zaměstnaneckých sídlišť, která alespoň částečně řešila bytovou nouzi, jež v meziválečné době panovala a týkala se i zaměstnanců firmy. Výstavba se uskutečnila v blízkosti továrny, v prostoru dnešní městské části Střekov. Stavební práce byly zahájeny v roce 1919 a pokračovaly v průběhu 20. a 30. let. Domy zachycené na snímku byly určeny pro úředníky. Při dnešní Purkyňově ulici jich bylo postaveno 34. Celkem bylo do druhé světové války Schichtovými závody realizováno přes 100 domů pro zaměstnance.

Obr. č. 52: Zanedbaný dům v Hrnčířské ulici, 1935. Fotografie. Muzeum města Ústí nad Labem, podsběrka Fotografie, ev. č. F 15570. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Centrum města bylo v meziválečném období plně kontrastní. Vedle nových honosných budov zůstávaly stát mnohdy velmi zanedbané staré domy. Úroveň bydlení mnoha obyvatel města byla velmi špatná. Na to reagovalo vedení města systematickou komunální bytovou výstavbou, která měla tento negativní jev zmírnit.

Obr. č. 53: Komunální bytový dům na rohu dnešní Palachovy a Šaldovy ulice dokončený v roce 1922, 1924. Fotografická pohlednice, výška 105 mm, šířka 150 mm. Archiv města Ústí nad Labem. Sběrka Petra Špačka, Digitální sbírka fotografií a diapositivů, inv. č. A/13. Sken Archiv města Ústí nad Labem. – Komunální bytový dům na rohu dnešní Palachovy a Šaldovy ulice navrhl městský architekt Franz Josef Arnold. Stavba byla dokončena v roce 1922. V této době se Ústí nad Labem potýkalo s akutní bytovou nouzí.

Obr. č. 54: Stará ústecká radnice. Reprodukce perokresby F. J. Arnolda, kolem roku 1925. Muzeum města Ústí nad Labem, podsírka Pohlednice, inv. č. P 2521. Sken Muzea města Ústí nad Labem. – Nejstarší známá podoba ústecké radnice, která byla postavena během 16. století. Budova je doložena v roce 1542, v roce 1579 byl do věže radnice zavěšen nově odlitý poplašný zvon a v roce 1591 zde byly umístěny hodiny s pohyblivými figurami. Byla zbořena v roce 1846.

Obr. č. 55: Dnešní Lidické náměstí s budovou divadla, kolem 1925. Fotografická pohlednice. Muzeum města Ústí nad Labem, podsírka Pohlednice, inv. č. P 1440. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Původní Maternovy sady se od konce 19. století začaly proměňovat ve velkoryse pojaté náměstí lemované reprezentativními veřejnými budovami. V roce 1896 byla směrem do náměstí realizována přístavba obecné a měšťanské školy (viz Obr. č. 35), po níž do první světové války následovaly budovy pošty, divadla a knihovny (Obr. č. 40). Divadlo bylo postaveno v letech 1907–1909 v novobaročném slohu se secesními prvky podle návrhu vídeňského architekta Alexandra Grafa. Slavnostně bylo otevřeno 21. září 1909 hrou Sapfó od rakouského dramatika Franze Grillparzera.

Obr. č. 56: Synagoga v Malé Hradební ulici, 1928. Fotografie. Muzeum města Ústí nad Labem, podsírka Fotografie, inv. č. F 16034. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Synagogu postavil v orientálním stylu ústecký stavitel Alwin Köhler v roce 1880 pro místní židovskou náboženskou obec, která zde byla činná od roku 1870. Synagoga byla vypálena německými nacisty 31. prosince 1939. V roce 1940 na jejím místě postavila řeznická firma Houdek učiliště, které ale bylo zničeno během bombardování v dubnu 1945. Od roku 2009 stojí v těchto místech Obchodní centrum Forum.

Obr. č. 57: Novostavba Masarykovy nemocnice, 1929. Fotografie. Muzeum města Ústí nad Labem. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – První veřejná nemocnice byla v Ústí nad Labem zřízena v roce 1856 na dnešním Špitálském náměstí. Po krátké době však přestala potřebovat dynamicky rostoucího města dostačovat, a proto byl v letech 1892–1894 postaven v prostoru dnešního univerzitního kampusu nový areál nemocnice. Ten byl v letech 1926–1937 zásadně modernizován stavbou dvou nových velkých pavilonů. Na snímku je pavilon interny otevřený v roce 1930. Po něm následovala v letech 1931–1937 stavba pavilonu chirurgie. Přestavěný pavilon interny je dnes sídlem Fakulty umění a designu. Pavilon chirurgie byl přes svou nespornou architektonickou hodnotu v roce 2013 zbořen.

Obr. č. 58: Nádražní ulice vyfotografovaná z Předmostí, kolem roku 1930. Fotografická pohlednice, výška 105 mm, šířka 150 mm. Archiv města Ústí nad Labem. Sběrka Petra Špačka, Digitální sbírka fotografií a diapositivů, inv. č. A/5. Sken Archiv města Ústí nad Labem. – Na levé straně Nádražní ulice dodnes stojí budova hlavního ústeckého nádraží. Stanice patří mezi nejstarší nádraží v Česku a byla postavena v roce 1850. Na konci druhé světové války bylo hlavní nádraží těžce poškozeno spojeneckým bombardováním a později přestavěno.

Obr. č. 59: Čerstvě dokončená stavba dnešní průmyslové školy, 1910. Fotografie. Muzeum města Ústí nad Labem, podsírka Fotografie, ev. č. F 828. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Budova v Resslově ulici byla postavena v letech 1908–1910 podle návrhu architekta Maxe Loose jakožto státní živnostenská škola. Jejím posláním bylo vzdělávání techniků pro strojírenské obory. Stavbu financovalo město a spořitelna. Vedle školy byla postavena vilka s bytem pro ředitele. Za první světové války škola fungovala jako lazaret, po válce byla výuka obnovena.

Obr. č. 60: Masarykova škola v dnešní Palachově ulici postavená podle projektu Josefa Gočára na pohlednici, 1930. Fotografická pohlednice, výška 105 mm, šířka 150 mm. Archiv města Ústí nad Labem. Sběrka Petra Špačka, Digitální sbírka fotografií a diapositivů, inv. č. A/10. Sken Archiv města Ústí nad Labem. – Školní budova v dnešní Palachově ulici patří mezi nejvýznamnější počiny moderní architektury. Vznikla na základě projektu architekta Josefa Gočára a původně v ní sídlila česká obecná a měšťanská škola. Užívána byla od školního roku 1930/1931.

Obr. č. 61: Střekov – Schichtovy lázně projektované architektem Paulem Brockardtem, 1931. Fotografická pohlednice, výška 105 mm, šířka 150 mm. Archiv města Ústí nad Labem. Sběrka Petra Špačka, Digitální sbírka fotografií a diapositivů, inv. č. A/11. Sken Archiv města Ústí nad Labem. – Schichtovy lázně vznikly podle návrhu architekta Paula Brockardta. K zahájení provozu došlo roku 1931. V době socialismu nesly jméno levicového politika Bohuslava Vrbenského. Od roku 1990 nejsou ke svému původnímu účelu využívány a chátrají.

Obr. č. 62: Stavba jezuů budoucího Masarykova zřezymadla, 1932. Fotografická pohlednice, výška 105 mm, šířka 150 mm. Archiv města Ústí nad Labem. Sběrka Petra Špačka, Digitální sbírka fotografií a diapositivů, inv. č. A/6. Sken Archiv města Ústí nad Labem. – Masarykovo zřezymadlo bylo na fece Labi budováno v letech 1924–1936. Důvodem jeho vzniku bylo učinit řeku celoročně splavnou v úseku tzv. střekovských peřejí. V době svého vzniku patřilo k nejmodernějším stavbám tohoto typu v Evropě. Jeho součástí je vodní elektrárna i rybí přechod. Masarykovo zřezymadlo je technickou památkou.

Obr. č. 63: Ústecké termální koupaliště vybudované v roce 1930, kolem roku 1935. Fotografická pohlednice, výška 105 mm, šířka 150 mm. Archiv města Ústí nad Labem. Sběrka Petra Špačka, Digitální sbírka fotografií a diapositivů, inv. č. A/12. Sken Archiv města Ústí nad Labem. – Ústecké termální koupaliště vzniklo na Klíši nedaleko komunálního zahradnictví. Vybudováno bylo v rekordním čase pouhých dvou měsíců během roku 1930. Termální voda do něj byla přiváděna z Wolfrumovy továrny a později ze sklárny Mühligen Union. Na provoz termálního koupaliště štědře přispívalo město Ústí nad Labem.

Obr. č. 64: Komunální pavlačové bytové domy na Klíši vystavěné v letech 1931–1933, 1935. Fotografie. Muzeum města Ústí nad Labem. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Komplex dvou domů

v dnešních ulicích Na Vlnovce a Mezidomí vznikl podle návrhu ústeckého městského architekta Franze Josefa Arnolda. Jejich výstavba byla součástí systematické komunální bytové výstavby v meziválečném období, která je spjata především se jménem ústeckého sociálně demokratického starosty Leopolda Pözlza. Celkem bylo vybudováno zhruba 100 bytových domů s téměř 1 400 byty. Tato politika významně přispěla ke zlepšení bytové situace ve městě. Takzvané S-domy, nazvané podle svého tvaru, patří k jejím architektonicky nejnepodnějším výsledkům.

Obr. č. 65: Pohled ze Sedla na zástavbu v Novosedlicích, 1936. Fotografická pohlednice, výška 105 mm, šířka 150 mm. Archiv města Ústí nad Labem. Sběrka Petra Špačka, Digitální sbírka fotografií a diapositivů, inv. č. A/15. Sken Archiv města Ústí nad Labem. – Nová výstavba v Novosedlicích zachycená ze střekovské vyhlídky Malé Sedlo. V popředí lze vidět dnešní ulici Českých bratřů. V horní části snímku se nachází Švabinského ulice.

Obr. č. 66: Nová správní budova Spolku pro chemickou a hutní výrobu vystavěná v letech 1929–1930, kolem roku 1937. Fotografická pohlednice, výška 105 mm, šířka 150 mm. Archiv města Ústí nad Labem. Sběrka Petra Špačka, Digitální sbírka fotografií a diapositivů, inv. č. A/4. Sken Archiv města Ústí nad Labem. – Správní budova Spolku pro chemickou a hutní výrobu byla na počátku 30. let 20. století nejvyšší stavbou v Československu. Dodnes se jedná o jednu z nejvýznamnějších ústeckých dominant.

Obr. č. 67: Tramvaj projíždějící mezi zaniklou obcí Roudné a Všebořicemi na trase Bukov – Všebořice – Telnice, 1938. Fotografická pohlednice, výška 105 mm, šířka 150 mm. Archiv města Ústí nad Labem. Sběrka Petra Špačka, Digitální sbírka fotografií a diapositivů, inv. č. B/0. Sken Archiv města Ústí nad Labem. – Motorový vůz č. 30 je zachycen mezi zaniklou obcí Roudné a Všebořicemi. Tramvajová trať Bukov – Všebořice – Telnice byla otevřena již v roce 1912 a vedle osob se specializovala i na převážení uhlí vytěženého v okolí Varvažova. Obec Roudné zanikla v důsledku dolování uhlí spolu s nedalekým Užínem.

Obr. č. 68: Rok po obsazení československého pohraničí opět v ústeckých ulicích pochodovali příslušníci wehrmachtu a uniformovaných policejních složek. Tentokrát byli 16. října 1939 nadšeně vítáni místním německým obyvatelstvem po vítězství nad Polskem. Zahájení války přijali sudetští Němci s „klidem a disciplínou“. Postup nacistických jednotek sledovali téměř v přímém přenosu u svých rozhlasových přijímačů, nebo shromáždění v hloučcích na veřejnosti u amplionů, z nichž se linou vysílání rozhlasu po drátě. Vítězství brali jako úspěšné potvrzení smlouvy mezi Německem a Sovětským svazem, a i vyhlášení války ze strany Západu bylo přijato se značným zadosťučiněním. Na snímku pochodují příslušníci pořádkové policie (*Ordnungspolizei*) kolem tehdejší dívčí školy na dnešní Masarykově ulici, kde dnes sídlí Muzeum města Ústí nad Labem. Celkem se polského tažení zúčastnilo 23 praporů pořádkové policie po 500 mužích, kteří měli rozličné úkoly od běžného zajištění bezpečnosti a rutinních policejních úkonů až po účast na masových exekucích, ať již samostatně, nebo společně s tzv. *Einsatzgruppen*.

Obr. č. 69: Park mezi bytovými domy vzniklými na sklonku první republiky, 1939. Fotografická pohlednice, výška 105 mm, šířka 150 mm. Archiv města Ústí nad Labem. Sběrka Petra Špačka, Digitální sbírka fotografií a diapositivů, inv. č. B/3. Sken Archiv města Ústí nad Labem. – Pohlednice z roku 1939 zachycuje park mezi Hvězdou a bytovými domy „Vlastní krb“ dokončenými v roce 1938. V letech 1938–1945 nesl park jméno nacisty Horsta Ludwiga Wessela.

Obr. č. 70: Řeka Labe s Mostem Dr. Edvarda Beneše otevřeným v srpnu 1936. V pozadí starý dvoupatrový „železniční most“ vystavěný v letech 1871–1872, 1939. Fotografická pohlednice, výška 105 mm, šířka 150 mm. Archiv města Ústí nad Labem. Sběrka Petra Špačka, Digitální sbírka fotografií a diapositivů, inv. č. A/7. Sken Archiv města Ústí nad Labem. – Most spojující někdejší samostatnou obec Střekov a Ústí nad Labem vznikl v letech 1934–1936. Nový přechod přes řeku Labe využívali pěší, automobily i ústecké tramvaje. Most Dr. Edvarda Beneše se stal dne 31. července 1945 jedním z dějišť masakru ústeckých Němců. V letech 1952–1990 byl pojmenován po řeckém komunistickém odbojářovi a politiku Nikosi Belojannissovi.

Obr. č. 71: Trmice byly připojeny k Ústí nad Labem společně se Střekovem, Předlicemi, Bukovem, Hostovicemi a Střibnicí v květnu 1939, 1940. Fotografická pohlednice. Muzeum města Ústí nad Labem. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Rozvoj Trmic v 19. století byl spjat především se jménem Alberta Nostice, který zde roku 1830 založil cukrovar a ve 40. letech začal dolovat uhlí. Na přelomu 50. a 60. let si nechali Nosticové postavit nový zámek v novogotickém slohu. Trmice byly také vyhledávaným místem k bydlení pro lidi pracující v Ústí nad Labem: jen v posledním desetiletí 19. století vzrostl počet obyvatel více než dvojnásobně. V roce 1930 dosáhl počet obyvatel 7 593, z nichž se 2 318 hlásilo k české národnosti. Součástí Ústí nad Labem byly Trmice v letech 1939–1993. Na základě výsledku referenda obnovily roku 1994 svou samostatnost.

Obr. č. 72: Budova českého gymnázia vybudovaná v letech 1924–1926 sloužící v letech 1938–1945 jako sídlo prezidenta Vládního kraje Ústí nad Labem Hanse Krebse, 1940. Fotografická pohlednice, výška 105 mm, šířka 150 mm. Archiv města Ústí nad Labem. Sběrka Petra Špačka, Digitální sbírka fotografií a diapositivů, inv. č. B/2. Sken Archiv města Ústí nad Labem. – Snímek z roku 1940 zachycuje někdejší budovu českého gymnázia. Postavena byla v letech 1924–1926 pražskou stavební firmou podle projektu Zdeňka Pštrosse. V letech 1938–1945 zde sídlil úřad vládního prezidenta Hanse Krebse. V současnosti je budova využívána Univerzitou Jana Evangelisty Purkyně.

Obr. č. 73: Ústí nad Labem se po vzniku Říšské župy Sudety stalo sídlem prezidenta Vládního kraje Ústí nad Labem, kde se mimo správních a stranických úřadů nacházelo množství průmyslových závodů. Ty byly důvodem, proč již v roce 1940 navrhoval exilový prezident Edvard Beneš britskému Zahraničnímu úřadu bombardování ústecké

Spolchemie v kontextu požadovaných náletů na Protektorát Čechy a Morava a sudetskou župu. Vzhledem ke své odlehlosti však zůstávalo území župy až do jara 1944 stranou letecké války, což se změnilo v důsledku strategické ofenzivy proti závodům na výrobu umělého paliva. V květnu 1944 začala dlouhá série náletů na hydrogenační závod STW v Záluží u Mostu a v prosinci 1944 bylo poprvé lehce bombardováno i Ústí nad Labem, které si američtí letci pravděpodobně vybrali jako alternativní cíl. V polovině dubna 1945 už mířily desítky bombardérů americké 8. letecké armády k městu plánovaně. Ústí nad Labem a Chomutov byly posledními funkčními dopravními uzly v česko-saské oblasti, přes něž se přesouvaly vojenské transporty, dodávky zbraní atp. První nálet přišel 17. dubna a druhý, po vyhodnocení ponáletových fotografií, hned 19. dubna 1945. Jejich bilance byla tragická. Zahynulo přes pět set osob, stovky dalších byly zraněny, jedna pětina bytového fondu byla zničena a podoba města se nenávratně změnila. Snímek zachytil následky náletů z pohledu od současného magistrátu města. V této části dnešního Lidického náměstí, které za války sloužilo jako „apelplatz“ pro nástupy SA a dalších uniformovaných složek, zasáhly pumy budovu dívčí školy, kde dnes sídlí muzeum, mimo záběr zůstala zničená budova knihovny (nalevo).

Obr. č. 74: Snímek zachytil vyhořelou budovu ústeckého spolku Ressource, který v roce 1856 založil průmyslník C. G. Wolfrum. Spolek sdružoval ústeckou elitu a jeho náplní byla organizace společenské zábavy. Za tímto účelem byl v 80. letech 19. století postaven spolkový dům, který ve stylu italské neorenesance projektoval architekt Hans Miksch. Hlavním reprezentativním prostorem byl 17 metrů dlouhý sál s honosnou štukatérskou výzdobou, který dále doplňovaly salonky, restaurace a kuželník. Své sídlo tu našli i ústečtí schlaraffiáni. Po vzniku Říšské župy Sudety se zde usídlilo okresní vedení NSDAP, s čímž se pojí i zajímavá legenda. Zničení budovy v průběhu dubnových náletů v roce 1945 bylo totiž dříve interpretováno jako cílený záměr. Mělo se tak stát díky tomu, že se odbojové skupině Bohumila Bachury podařilo do Londýna doručit mapku Ústí nad Labem se zakreslenými strategickými objekty, včetně Ressource. Ve skutečnosti nebylo reálné vzhledem k možnostem tehdejších zaměřovacích přístrojů a výšce útoků zasáhnout jeden konkrétní objekt. Ke zničení budovy Ressource došlo naopak kvůli rozptýlu pum, které byly zamířené na ústecká nádraží.

Obr. č. 75: Snímek ukazuje odklizení trosky po dubnových náletech na dnešním Lidickém náměstí, v pozadí je vidět těžce poškozená budova městské knihovny. Nestála tam příliš dlouho. Slavnostní otevření proběhlo teprve v říjnu 1912 za účasti knížete Thuna, a její financování zajistil ústecký židovský podnikatel Jakob Weinmann. Díky Weinmanovu štedrému příspěvku mohl být vybrán i kvalitní architekt, jímž byl Josef Zasche. Ten měl za sebou na severu a západě Čech již v té době řadu realizací, mezi něž patřil např. ceněný starokatolický kostel v Jablonci nad Nisou. Pro budovu knihovny zvolil reformní styl vycházející z historismu, který korespondoval s nedalekými budovami pošty a divadla. Ústečanům budova sloužila i jako koncertní a přednáškový sál. Osudovým se knihovně a okolní zástavbě stala blízkost hlavního a západního nádraží, která se nacházela vzdušnou čarou jen několik set metrů daleko. A tak, i když američtí letci zaměřili své cíle se značnou přesností, zásahy v přilehlé zástavbě byly nevyhnutelné. Trošky knihovny stály na Lidickém náměstí do roku 1947, pak byly definitivně strženy.

Obr. č. 76: Vůbec nejvíce postihly americké nálety z dubna 1945 mimo samotných cílů ulice kolem hlavního nádraží, a zejména předměstí Ostrov. Jeho jméno vzniklo z označení „ostroch“, které odráželo polohu předměstí na výběžku mezi řekou Bílinou na straně jedné a Soudným vrchem na straně druhé. Původně leželo za hradbami města, v průběhu 19. století z něj však vznikla v důsledku velkého rozvoje lodní dopravy rázovitá městská čtvrť. V blízkosti se nacházela úvaziště říčních člunů a lodí, díky čemuž zde vznikla řada hospod, nevěstinců a zábavních podniků, mezi nimiž bylo i varieté Elysium, pozdější známý ústecký biograf. Zkáza byla naprostá a přispěla k ní nejen poloha předměstí uprostřed trojúhelníku tratí na Prahu, Děčín a Teplice, ale i silný vítr, který 17. dubna 1945 vedl k odchylce dopadu pum od cíle směrem k Větruši. Z původní čtvrti Ostrov dnes zbylo jen několik domů v ulici Na Větruši a v Pražské ulici, zbytek území tvoří velká kruhová křižovatka s přivaděčem na dálnici D8 ve směru na Prahu a Drážďany.

Obr. č. 77: Spektakulární záběr. Neznámý svědek zachytil 31. července 1945 z Schichtových závodů sérii mohutných explozí, k nimž došlo v areálu bývalého cukrovaru a továrny na kabely v Krásném Březně. Přímou v centru města bylo slyšet jen dunění a bylo možné spatřit mohutný hřib prachu a kouře z následného požáru, který stoupal za Mariánskou skálou. Ač v dané chvíli mohlo být jen těžko zřejmé, co se vlastně stalo, nastal ve středu města a v prostoru dnešního mostu Edvarda Beneše hon na Němce, kteří byli kvůli povinným bílým páskám snadno rozpoznatelní. Následný masakr si vyžádal 80–100 obětí na životech a celá událost se stala jedním z milníků období tzv. divokého odsunu. Dodnes však nad celou událost visí řada otázníků – není jisté, co výbuch v objektech, kam se svázely zbraně a munice a byly tam deponované letecké motory, způsobilo, stejně jako kdo byl viníkem. Okamžité podezření padlo na členy podzemní nacistické organizace werwolf, což velmi rychle potvrdila vyšetřovací komise vedená generálem Ludvíkem Svobodou a ministrem vnitra Václavem Noskem a prezentovala to jako další důkaz o nemožnosti soužití Čechů a Němců. Nejasní jsou i pachatelé masakru, který obyvateli města otřásl. Podle řady svědeckých příbýlí krátce před událostí do Ústí nad Labem příslušníci Svobodovy armády, Revolučních gard a cizí civilisté, kteří se do honu aktivně zapojili. Na Mostě Dr. Edvarda Beneše, který se stal symbolem tragédie z konce července 1945, byla 60 let poté odkryta pamětní deska jako akt smíření.

Obr. č. 78: Severní část Mírového náměstí, 1947. Fotografická pohlednice, výška 105 mm, šířka 150 mm. Archiv města Ústí nad

Labem. Sběrka Petra Špačka, Digitální sbírka fotografií a diapositivů, inv. č. B/3. Sken Archiv města Ústí nad Labem. – Severní část Benešova, dnes Mírového náměstí v roce 1947. V pozadí je vidět budova okresního soudu a vedle něj spořitelna.

Obr. č. 79: Výstavba budov SČKNV a krajské správy SNB na Lidickém náměstí, 1960. Fotografie. Muzeum města Ústí nad Labem. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Ve Velké Hradební ulici při východním okraji Lidického náměstí, na místě budov zničených při bombardování v dubnu 1945 (mj. spolkového domu Ressource – viz Obr. č. 21), byl v letech 1956–1961 postaven Krajský národní výbor, ve kterém dnes sídlí Magistrát města Ústí nad Labem. Místo městské knihovny (viz Obr. č. 40), zničené taktéž při bombardování, a sousední spořitelny, byla v letech 1958–1963 postavena budova Krajské správy ministerstva vnitra, ve které se dnes nachází Krajské ředitelství policie Ústeckého kraje.

Obr. č. 80: Parčík před Severočeským krajským národním výborem směrem k Mírovému náměstí v roce 1964. Fotografie. Muzeum města Ústí nad Labem. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Původní budova Krajského národního výboru (dnes Magistrát města Ústí nad Labem – viz Obr. č. 79) byla ukončena v prostoru dnešního atria, ve kterém se tehdy nacházel parčík. Teprve v 80. letech přibyla nová část směřující k Mírovému náměstí, a vznikl tak uzavřený blok.

Obr. č. 81: Křižovatka u hlavní pošty, v pozadí výšková budova Spolchemie, 1965. Fotografie. Muzeum města Ústí nad Labem. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – I přes výrazné poškození při bombardování v dubnu 1945 fungoval novorenesanční palác hlavní pošty z roku 1900 až do 80. let 20. století. Vnitřní provoz se vyrovnal se ztrátou celého západního křídla, z něhož zůstal stát jen suterén. Honosné nároží do křižovatky s Masarykovou ulicí ale zůstalo neporušené a dál společně s budovou divadla a muzea dotvářelo reprezentativní „ústeckou Ringstrasse“. Po demolici z roku 1988 zůstalo toto nároží nezastavěné až do roku 2008, kdy zde začal růst Polyfunkční dům, který si svou úroveň architektury vysloužil přezdívku „žlutý hnus“ a vyhrál roku 2010 v anketě o nejhorší ústeckou stavbu po sametové revoluci.

Obr. č. 82: Výstavba hotelu Bohemia v Hrnčířské ulici, 1966. Fotografie. Muzeum města Ústí nad Labem. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Budova Interhotelu Bohemia vnesla do historického jádra výškovou stavbu. Dílo architektů Gustava Brixe a Josefa Rotkyky představovalo výkladní skříň socialistického stavebnictví. Velký důraz byl také kladen na interiér navržený architektky Ladislavem Špásem a Antonínem Wernerem. Na umělecké výtvarnosti se podílela více jak desítky výtvarníků. I odsunutí Němci, kteří často 374 pokojů využívali, kvitovali evropskou úroveň hotelu. Rekonstrukcí v roce 2012 ztratila budova prestižní vzhled a zmizela i velká část uměleckých děl z interiéru.

Obr. č. 83: Domy na Předmostí zbourané v 70. letech 20. století, 1969. Fotografie. Muzeum města Ústí nad Labem. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Vytvoření předmostí k Benešovu mostu z roku 1936 si vyžádalo radikální zásah do zástavby bývalého hrnčířského předmostí. Přesto se tehdy podařilo urbanisticky udržet příslušnost prostoru k centru města. Necitlivé demoliční zásahy ze 70. let 20. století ale narušily uliční fronty domů a vtiskly lokalitě atmosféru periferie. Pozdější výstavba nadzemních garáží tuto nálepku podtrhla.

Obr. č. 84: Komunální bytové domy na Klíši ze 30. let 20. století, 1974. Fotografie V. Šolka, výška 215 mm, šířka 235 mm. Archiv města Ústí nad Labem. Sběrka fotografií a diapositivů, inv. č. D/1. Sken Archiv města Ústí nad Labem. – Komunální domy postavené ve 20. a 30. letech patřily v době poválečného nedostatku bytů mezi vyhledávané adresy.

Obr. č. 85: Nové sídliště Severní Terasa, 1975. Fotografie. Muzeum města Ústí nad Labem, podsběrka Fotografie, ev. č. F 12055. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Největším sídlištním projektem v Ústí nad Labem se stala Severní Terasa realizovaná v letech 1963–1990. Městský národní výbor na něj vyhlásil roku 1962 soutěž, které se zúčastnilo 31 týmů. Zvítězil návrh místních tvůrců – Václava Krejčího, Josefa Gabriela a Mojžíra Böhma. Začalo vyrůstat unikátní sídliště, které se sice nevymanilo z rámce typizace panelových domů, ale dokázalo vhodným urbanistickým konceptem vytvořit příjemné prostředí pro bydlení zhruba 15 tisíc obyvatel. Střed sídliště Severní Terasa tvoří rozsáhlý park, kolem něhož jsou rozmístěny obytné bloky, školy a nákupní centra. Obchvatná komunikace vylučuje dopravu z vlastního obytného souboru.

Obr. č. 86: Novou dominantou Střekova se v polovině 70. let stala síla Severočeských tukových závodů, 1975. Fotografie V. Šolka, výška 215 mm, šířka 235 mm. Archiv města Ústí nad Labem. Sběrka fotografií a diapositivů, inv. č. D/2. Sken Archiv města Ústí nad Labem. – Síla na skladování plodin k výrobě jedlých olejů byla v Setuze vybudována v roce 1975. Jejich kapacita je zhruba 70 tisíc tun.

Obr. č. 87: Pohled na věžáky sídliště Severní Terasa od Dobětic. V pozadí komín trmické teplárny, 1975. Fotografie. Muzeum města Ústí nad Labem. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Na rozhraní sídliště Severní Terasa a Skřivánek se střetává technicistní panelová zástavba z dob socialismu navrhovaná bez ohledu na kontext se sídlišti budovanými v dobách nacistické říše v tzv. heimatsschutzstylu vizuálně čerpajícím z venkovského tradičního stavitelství. Stojí tu tak proti sobě dvanáctipodlažní věžáky a nízké činžáky se sedlovými střechami s hrotitým štítem.

Obr. č. 88: Autobusové nádraží za obchodním domem Labe, polovina 70. let 20. století. Fotografie V. Šolka, výška 215 mm, šířka 235 mm. Archiv města Ústí nad Labem. Sběrka fotografií a diapositivů, inv. č. D/3. Sken Archiv města Ústí nad Labem. – Původní autobusové nádraží se nacházelo na prostranství po zdemolovaných domech u Kostela Nanebevzetí Panny Marie. V 80. letech vznikla nová budova

nádraží v Revoluční ulici. Dnes na místě někdejšího autobusového nádraží stojí Obchodní centrum Forum.

Obr. č. 89: Demolice bývalé radnice a soudu na dnešním Mírovém náměstí, 1976. Fotografie. Muzeum města Ústí nad Labem. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Klasicistní budova radnice z roku 1847 jen krátce sloužila svému původnímu účelu. Město ji po roce nabídl jako sídlo nově zřízeným okresním úřadům, čímž si pojistilo statut okresního města. Naposledy objekt plnil účel okresního soudu, než byl v roce 1976 odstřelen spolu s legendární restaurací Zdar v sousedství. Demolice architektonicky hodnotné stavby měla vyčistit prostor pro velkorysý náměstí, které se však nikdy nerealizovalo. V roce 2009 byl v těchto místech otevřen nový administrativní komplex zvaný „Palác Zdar“ dle návrhu prestižních architektů Ivana Reimanna a Jana Jehlíka.

Obr. č. 90: Skládky neštěmické Továrny na sodu u břehu řeky Labe, 1979. Muzeum města Ústí nad Labem, archiv P. Mikuly. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Továrna na výrobu sody byla v Neštěmících založena v roce 1905 ve spolupráci Rakouského spolku pro chemickou a hutní výrobu a firmy Solvay & Cie. Po druhé světové válce nesla název Továrna na sodu. Činnost továrny byla spojena s velkou ekologickou zátěží. Výroba sody byla ukončena v roce 1991. V areálu podniku byla následně vytvořena průmyslová zóna TONASO, kterou v současnosti využívá přes 50 subjektů.

Obr. č. 91: Palivový kombinát Antonína Zápotockého v Úžíně, 1980. Fotografie. Muzeum města Ústí nad Labem. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – V souvislosti s těžbou uhlí na Ústecku (viz Obr. č. 92) byla v prostoru zlikvidované obce Úžín vybudována tlaková plynárna, která zahájila činnost na počátku 60. let 20. století a později byla s dolem Antonín Zápotocký sloučena do podniku Palivový kombinát Antonína Zápotockého. Plynárna ukončila činnost v 90. letech.

Obr. č. 92: Povrchová těžba v bezprostřední blízkosti města Ústí nad Labem. V pozadí dýmající provozy palivového kombinátu, 1981. Muzeum města Ústí nad Labem. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Od 50. let 20. století docházelo na Ústecku k rozvoji povrchové těžby uhlí. Postupně vznikly povrchové doly Petri mezi Chabařovicemi a Hrbovicemi, 5. květen poblíž Předlic a Trmic a Antonín Zápotocký na severozápadním okraji města. V 60. letech byla zahájena činnost dolu Barbora III mezi Trmicemi, Tuchomyšl a Lochočicemi, v 70. letech byl otevřen důl Chabařovice mezi Ústím nad Labem, Chabařovicemi a Trmicemi. Kvůli těžbě uhlí byly zlikvidovány obce Tuchomyšl, Vyklice, Lochočice, Hrbovice, Otovice, Český Újezd, Úžín a další. Těžba v této oblasti byla ukončena po roce 1990 a následně byly zahájeny rekultivační práce.

Obr. č. 93: Budova krajské správy SNB, 1985. Fotografie. Muzeum města Ústí nad Labem. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Dokončením staveb Krajského národního výboru a Krajské správy ministerstva vnitra (resp. krajské správy SNB – viz Obr. č. 79) získalo Lidické náměstí opět uzavřenou podobu, jakou má v podstatě dodnes.

Obr. č. 94: Plošné demoliční akce se nevyhnuly ani Střekovu. Snímek zachycuje odstřel domů v Děčínské ulici dne 12. února 1986. Fotografie Petra Berounského. Muzeum města Ústí nad Labem. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Krajské ředitelství Československých státních drah plánovalo na střekovském nábreží v prostoru za budovou krajského soudu vystavět administrativní komplex s dominantou „mrakodrapu“ od architekta Václava Krejčího, která by částečně zastínila obří síla v Setuze. Po demolici historické zástavby z roku 1986 už ale k zahájení realizace nedošlo. S důsledky necitlivých zásahů do přirozeného stavebního vývoje se někdejší hlavní třída Střekova potýkala ještě na začátku 20. let 21. století, kdy čelila tlaku developerů volně parcely zastavět podřadnou architekturou nákupního komplexu, které by tuto část centra města vizuálně i funkčně degradovalo na periferii.

Obr. č. 95: Velká demolice historické zástavby ve dnešní Masarykově ulici proběhla 7. února 1987. Fotografie Petra Berounského. Muzeum města Ústí nad Labem. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Plošné demolice v Ústí měly mj. řešit problém znečištěného ovzduší v centru a dlouhodobého zanedbání péče o historický bytový fond. Celkově došlo k likvidaci 10 tisíc bytů, které měla nahradit sídliště budovaná na kopcích nad městem nad úrovní inverzní zóny. Plocha uvolněná demolicí na dnešní Masarykově třídě roku 1987 zůstala nezastavěná až do roku 2011, kdy zde byl otevřen hotel Clarion a administrativní komplex CPI City Center.

Obr. č. 96: Dne 28. března 1987 bylo zlikvidováno osm objektů v Moskevské ulici. Fotografie Petra Berounského. Muzeum města Ústí nad Labem. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Likvidace celý bloků historických domů změnila zásadně tvář města. Cílem urbanistického plánu z počátku 70. let bylo z historického centra prakticky vyloučit funkci bydlení a volné plochy zastavět budovami pro úřady, správu, služby, obchod a kulturu. Demolice v Moskevské ulici se odehrála roku 1987 a do sametové revoluce už náhradní výstavba nezačala. Nevzhledná parcela pak ležela ladem až do otevření budovy CPI City Center roku 2011.

Obr. č. 97: Katastrofální povodně, snímek zachycuje ulici před hlavním nádražím, srpen 2002. Fotografie Vladimíra Cettla. Muzeum města Ústí nad Labem. – Při katastrofální povodni roku 2002 kulminovala hladina Labe 16. srpna na výšce 1 196 centimetrů. O více než dva metry tak překonala rekord z roku 1940. Znamenalo to ochromení města zejména po dopravní stránce. Řeka zatopila nájezdy obou silničních mostů. Přepravu na střekovskou stranu zajišťovaly jen speciální vlaky po železničním mostě. Vozily potraviny, noviny i sanitky. Vlakové spojení na Děčín se podařilo udržet, směrem na Prahu ale umožnila podmáčená trať cestu jen do Vaňova.

Obr. č. 98: Kostel Nanebevzetí Panny Marie a jeho okolí, 2005. Fotografie Zdeňka Práška. Muzeum města Ústí nad Labem. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Jizvy po bombardování z dubna 1945 byly v některých částech města zřetelné ještě na začátku

21. století. Nejvýrazněji se jeví v okolí městského kostela Nanebevzetí Panny Marie. Středověká památka přestala nálet prakticky jako jediná ze zástavby lemující železnici v okolí Bílinské ulice. Vybombardovaná plocha sloužila jako parkoviště a autobusové nádraží. V 80. letech zde jako solitér vyrostla nevzhledná budova tržnice. Přestože šlo o prostor vzdálený jen pár kroků od centrálního náměstí, nesl podřadný charakter periferie.

Obr. č. 99: Nově zrekonstruovaná budova ústeckého hlavního nádraží, 2006. Fotografie Zdeňka Práška. Muzeum města Ústí nad Labem. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Původní výpravní budova hlavního železničního nádraží byla postavena v historizujícím duchu roku 1850. V dubnu 1945 ale utrpěla značné škody spojeneckým náletem. V roce 1950 došlo k provizorní opravě, jejíž životnost přesáhla půl století. Teprve v roce 2006 České dráhy otevřely novou výpravní budovu dle návrhu architekta Zdeňka Havlíka. I ta ale využívá z velké míry dochované části původního objektu z 19. století.

Obr. č. 100: Archeologický výzkum u Kostela Nanebevzetí Panny Marie, 2007. Fotografie Zdeňka Práška. Muzeum města Ústí nad Labem. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Před stavbou OC Forum proběhl v letech 2007–2008 největší archeologický výzkum v historii města, který obohatil poznatky týkající se středověké a novověké zástavby a odkryl i pozůstatky předlokačního a pravěkého osídlení. Na několika místech byly nalezeny pozůstatky městského opevnění.

Obr. č. 101: Demolice se nevyhnula ani historická zástavba v dnešní Revoluční ulici, 2008. Fotografie, autor Jan Vaca. Soukromý archiv. – Přestože se zdálo, že éře plošných demolice v Ústí odzvonilo rokem 1989, došlo k několika dalším i v 21. století. Roku 2019 padly obě strany historických činžovních domů ulice Na Nivách a rok nato zmizela i většina zástavby v tzv. Neustadtu včetně neogotických zaměstnaneckých domů Spolku pro chemickou a hutní výrobu z roku 1874 od Adolfa Köglera v Revoluční ulici.

Obr. č. 102: Výstavba Paláce Zdar v proluce po zbourané budově radnice a soudu, 2008. Fotografie Zdeňka Práška. Muzeum města Ústí nad Labem. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Po sametové revoluci došlo k zásadní revizi urbanistického rozvoje města a Mírovému náměstí, rozšířenému necitlivými demolicemi, se měla vrátit ze středověku daná forma. Zásadním krokem na cestě k realizaci tohoto plánu byla výstavba Paláce Zdar započatá v roce 2004. Zemní práce odkryly místy až pět metrů mocné civilizační vrstvy, které archeologové zkoumali několik let. Mimo jiné zachytili i stopy pravěkého rondelu, který sloužil jako kultovní místo a dokládá osídlení centra města už před více než šesti tisíci lety.

Obr. č. 103: Pohled na centrum města s nově vybudovaným Obchodním centrem Forum, 2009. Fotografie Jiřího Petru. Muzeum města Ústí nad Labem. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – V roce 2004 začala zásadní přestavba okolí kostela. Zmizela nevzhledná nová tržnice. Město se po dlouhém čekání konečně dočkalo velkého developera a minimalizovalo své požadavky vůči němu. Ten si tak troufl zjednodušit původně prezentovaný projekt, z něhož vypustil plastické pojetí fasády do ulice Malé Hradební, zelené střechy a další nadstavbu. Město mu dodatečně obětovalo oblíbenou starou tržnici z počátku 50. let, čímž se obchodní centrum dostalo do problematického sousedství s klášterní zahradou. Předimenzovaná novostavba sice svou jednoúčelovou architekturou plnohodnotně nedotvořila městský prostor, ale posunula psychologickou hranici vnímání centra až za kostel. Dalším přínosem stavby se stalo zbudování lanovky na Větruši.

Obr. č. 104: Jeden z nově vybudovaných pavilonů ústecké Masarykovy nemocnice, 2012. Fotografie Jiřího Preclíka. Muzeum města Ústí nad Labem. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Na začátku 21. století se stěhovaly poslední provozy krajské nemocnice z původního areálu ve čtvrti Klíše do nové lokality Na Kabátě na Severní Terasě. Důvodem kompletního přesunu byly omezené možnosti dalšího rozvoje historického areálu založeného na konci 19. století a také bezprostřední sousedství s chemičkou. Nový areál navazoval na zdejší zdravotnickou tradici v podobě dvou tuberkulózních sanatorií z počátku 20. století. Dostavba komplexu probíhá průběžně a rezerva volných ploch zaručuje další rozvoj na desetiletí dopředu.

Obr. č. 105: Demolice všech historických továrních budov v areálu bývalé sklárny Sklo Union Ústí nad Labem, 2018. Fotografie Petra Karlíčka, výška 105 mm, šířka 150 mm. Archiv města Ústí nad Labem. Sběrka fotografií a diapositivů, inv. č. E/2. Sken Archiv města Ústí nad Labem. – Na podzim roku 2018 byly majitelem zdemolovány všechny tovární budovy a sklady v areálu bývalé sklárny Sklo Union Ústí nad Labem v Předlicích. Na jejich místě má v nedaleké budoucnosti vyrůst dopravně-logistické centrum.

Obr. č. 106: Dvě nové dominanty Ústí nad Labem – Palác Zdar a Mariánský most přes řeku Labe na fotografii Martina Duška, 2018. Muzeum města Ústí nad Labem. Sken Muzeum města Ústí nad Labem. – Snímek Martina Duška zachycuje dvě nejvýraznější novostavby, které v Ústí vyrostly po roce 1989 a získaly mezinárodní ohlas. Mariánský most od architekta Romana Kouckého z roku 1998 zařadila mezinárodní odborná komise mezi deset nejkrásnějších ocelových staveb světa posledního desetiletí 20. století. Palác Zdar na Mírovém náměstí od Ivana Reimanna a Jana Jehlíka z roku 2009 svou kvalitou prokázal, když se podobným návrhem prosadil Reimann i v centru Berlína.

Obr. č. 107: Stavba budovy Centra přírodovědných a technických oborů v kampusu Univerzity J. E. Purkyně, 2020. Fotografie. Archiv Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem. – Nová výstavba v areálu bývalé nemocnice proměněném rokem 2006 na kampus probíhala nekonceptně. Navíc univerzita rezignovala na údržbu historických objektů, čímž snižovala možnost jejich dalšího využití. Nejzásadnější ztrátu představovala roku 2013 demolice historického pavilonu „A“ od architekta Franze Josefa Arnolda z roku 1937. Patřil k nejvýraznějším ukázkám expresionistické architektury v Čechách. Po protestech

veřejnosti a odborníků univerzita alespoň vyhověla požadavku na vyhlášení architektonické soutěže na novostavbu CPTO. Tu vyhrál návrh prestižního architekta Petra Pelčáka.

Mapový list č. 1

Mapa č. 1: Ústí nad Labem a okolí na Müllerově mapě Čech z roku 1720. *Mappa geographica regni Bohemiae in duodecim circulos divisae cum comitatu Glacensi et districtu Egerano adjunctis ... à Joh: Christoph: Müller ... A:C:M.DCC.XX. Michael Kauffer sculpsit Augusta Vind.* Mědirytina, grafické měřítko [1 : 132 000], sekce II, III, VII, VIII, výška listu 465 mm, šířka 540 mm, výřez. Mapová sbírka Historického ústavu Akademie věd ČR, v. v. i., sign. MSHU-MAP-A-11. Sken Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, v. v. i., Zdíby.

Mapa č. 2: Ústí nad Labem a okolí na mapě Litoměřického kraje Františka Jakuba Jindřicha Kreybicha z roku 1834. *Charte vom Leitmeritzer Kreise des Königreiches Böhem nach zuverlässigen geographischen Hülfsmitteln neu bearbeitet von Fr. Jac. Heintr.* [ich] *Kreybich.* Mědirytina, grafické měřítko [1 : 242 000], výška 420 mm, šířka 400 mm, výřez. Mapová sbírka Historického ústavu Akademie věd ČR, v. v. i., sign. MSHU-MAP-A-272. Sken Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, v. v. i., Zdíby.

Mapa č. 3: Ústí nad Labem a okolí na speciální mapě III. vojenského mapování rakousko-uherské monarchie z roku 1882. List *Aussig und Leitmeritz, 1882, Zone 3, Col. X. Heliogravura,* měřítko [1 : 75 000], výška 380 mm, šířka 495 mm, výřez. Mapová sbírka Historického ústavu Akademie věd ČR, v. v. i., sign. MSHU-MAP-C-1140. Sken Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, v. v. i., Zdíby.

Mapový list č. 2

Mapa č. 4: Ústí nad Labem a okolí na mapě I. vojenského mapování Čech z let 1780–1783. Rukopisná kolorovaná mapa, grafické měřítko [1 : 28 800], sekce č. 26, výška listu 408 mm, šířka 618 mm, výřez. Österreichisches Staatsarchiv-Kriegsarchiv Wien. Reprodukce Laboratoř geoinformatiky Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem.

Mapový list č. 3

Mapa č. 5: Císařský povinný otisk mapy stabilního katastru města Ústí nad Labem z roku 1843. List V, VI, VIII, IX. Kolorovaná litografie, grafické měřítko [1 : 2 880], výška listu 526 mm, šířka 658 mm, výřez. Ústřední archiv zeměměřictví a katastru, Praha, sign. B2a/C6/8272-1. Foto Pavel Vychodil, Slaný.

Mapový list č. 4

Mapa č. 6: Ústí nad Labem a okolí na mapě II. vojenského mapování Čech z let 1847–1848, reambulována 1870. Rukopisná kolorovaná mapa, grafické měřítko [1 : 28 800], sekce č. IV/1, westliche Colonne, výška listu 527 mm, šířka 527 mm, výřez. Österreichisches Staatsarchiv-Kriegsarchiv Wien. Reprodukce Laboratoř geoinformatiky Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem.

Mapový list č. 5

Mapa č. 7: Ústí nad Labem a okolí na topografické mapě ze III. vojenského mapování, 1938 (reambulována 1934), č. listu 3752/1. Tisk, grafické měřítko [1 : 25 000], výška listu 550 mm, šířka 700 mm, výřez. Mapová sbírka Historického ústavu Akademie věd ČR, v. v. i., sign. MSHU-MAP-C-1446. Sken Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, v. v. i., Zdíby.

Mapový list č. 6

Mapa č. 8a, 8b: Ústí nad Labem na mapě Duryňska a Míšeňska z roku 1566. *Karte von Thüringen und Meißen.* Magdeburg Hiob. Rukopisná kolorovaná mapa, grafické měřítko v mílich [cca 1 : 215 000], výška listu 1 190 mm, šířka 1 510 mm, výřez. Sächsische Landesbibliothek - Staats- und Universitätsbibliothek Dresden (SLUB), Drážďany, Německo, inv. č. SLUB/KS A13534. Sken SLUB Dresden.

Ačkoli se jedná primárně o mapu německých zemí, tak z podstatné části také zachycuje Poohří, dolní Polabí a řadu nově založených lokací v prostoru Krušnohoří, vzniklých v souvislosti s rozvojem hornictví v 16. století. Ústí nad Labem je zde zachyceno jako významné královské město na řece Labí v sousedství hradů Střekov a Blansko a vsí Dolní Zálezly a Svádov. Kromě toho je město zobrazeno v kontextu Českého středohoří s horou Milešovkou (*Milschauer Berg*), jedná se o vůbec první zakreslení pohoří i hory do mapy.

Mapový list č. 7

Mapa č. 9: Mapa Klíšíského potoka od Libouchce po Ústí nad Labem, 1728. *Entwurf des quaestionirten Bach-Wassers zwischen der Herrschaft Schöberitz und der Stadt Aussig.* Valentin Kilian Zechel. Rukopisná kolorovaná mapa, bez měřítka, výška listu 1 000 mm, šířka 3 500 mm, výřez. Státní oblastní archiv v Litoměřicích, pobočka Děčín, Velkostatek Děčín, mapy a plány, inv. č. 319. Sken Václav Zeman, Státní oblastní archiv v Litoměřicích, pobočka Děčín.

Rozměrná mapa zachycuje celé povodí nepřilíší vodného Klíšíského potoka, který měl v minulosti pro město Ústí nad Labem zásadní význam, když jej zásoboval pitnou vodou. Potok však nebyl příliš vydatný, a proto byl již ve středověku nejspíš v blízkosti Libouchce napojen umělým kanálem na Jílovský potok, který byl výrazně vodnější. Poprvé je kanál ale zmiňován až v roce 1487, kdy byla uzavřena smlouva o odběru vody mezi královským městem a děčínskými Vartemberky, kterým podstatná část povodí Jílovského potoka patřila. Smlouva se odvolává dokonce na starší ustanovení, k němuž však chybí datace. Vznik kanálu již ve 13. století, tj. v době vzniku založení města, je velmi nepravděpodobný. Vznik samotné mapy orientované k jihu ale souvisí se sporem o vodu, který ve 20. letech 18. století

vedlo město s hrabětem Ludvíkem Hartigem, majitelem všebořického panství, na nějž si město stěžovalo, že na svých statcích zadržuje vodu z Klíšíského potoka. Samotná mapa byla doplněná i podrobným výkladem 84 očíslovaných objektů zachycených na mapě. V šikmém zobrazení je zachycené celé město a s ohledem na to, že se vedutisté raného novověku Ústí vyhýbali, tak se patrně jedná o jedno z nejstarších zachycení Ústí nad Labem. Je možné poměrně dobře identifikovat hlavní dominanty města, jako byly hlavní městský kostel Nanebevzetí Panny Marie stále ještě se stanovou střechou, dále pak již barokně přestavěný kostel sv. Vojtěcha při dominikánském klášteře či renesanční radnice s věží v severní části dnešního Mírového náměstí. Kromě toho jsou na mapě i znázorněny městské hradby se čtyřmi branami, z nichž vycházejí cesty. Dále na předměstí, přibližně v prostoru dnešního Lidického náměstí, je pak zakreslen i kostel sv. Materny se špitálem a hřbitovem.

Mapový list č. 8

Mapa č. 10: Plán města Ústí nad Labem z roku 1744. *Grundriss von der König Stadt Aussig.* Anonym. Rukopisná kolorovaná mapa, grafické měřítko v sázích [cca 1 : 4 000], výška listu 315 mm, šířka 440 mm. Österreichische Staatsarchiv, Kriegsarchiv, Karten- und Plansammlung, IV: Böhmen, Mähren, Schlesien, Aussig / Böhmen (Befestigungen – Alpha), sign. AT-OeStA/KA KPS GPA Inland C IV Aussig. Sken Österreichische Staatsarchiv, Vídeň, Rakousko.

Legenda (*Explication der Buchstaben*), a. dominikánský klášter a kostel (*Dominicaner Closter und Kirchen*), b. farní kostel Nanebevzetí Panny Marie (*Phaar Kirchen*), c. kaple Panny Marie (*Cappellen*), d. městská radnice (*Rath-Hauss*), e. Sloup se sochou svatého Antonína Paduánského (*SaulLEN*), f. kašny (*Brünnen*), g. Sasy vystavěné chlebové lavice (*von Saxen, von brettren gebaute Küche*l), h. Bilínská brána (*Bilauer Thor*), i. Teplická brána (*Töplitzer Thor*), k. Drážďanská brána (*Ober Post Thor*), l. Hrnčífská brána (*Töpffer Thor*), m. parkán (*Zwinger*), n. hradební příkop (*Graben*), o. val (*Teraisse*), p. předměstí (*Vorstädte*), q. sýpka (*Schüuttböden*), r. zahrady (*Gärtten*). Plán vznikl v návaznosti na druhou slezskou válku, za které pruský král Fridrich II. v srpnu roku 1744 vpadl do Čech. Teprve na sklonku roku byla jeho vojska vytlačena rakouskou armádou prince Karla Lotrinského. Na rakouské straně stálo Sasko, jehož vojsko v kraji a i v Ústí nad Labem zůstalo až do května 1745 v zimních kvartýrech. Samotné Ústí nad Labem představovalo velmi důležitý opěrný bod nacházející se na císařské silnici směřující do Drážďan. Daleko více než z obranného hlediska (Ústí nad Labem nikdy nezískalo moderní barokní fortifikaci) bylo město důležité s ohledem na logistiku a zásobování armády právě díky své poloze, která vycházela z kombinace průběhu významné pozemní komunikace a vodní cesty na řece Labí. Ačkoli je půdorys města na samotném plánu silně idealizován, tak můžeme poměrně dobře identifikovat vnitřní organizaci prostoru obehnanéjící se na větší části tří stran dvojitou hradbou, pouze směrem k jihu je patrná jednoduchá hradba. Linie hradeb je pak přerušena čtyřmi branami a vtokem a výtokem Klíšíského potoka. Na severozápadě to byla Drážďanská brána, zde na plánu označená jako Horní poštovní odkazující na průběh poštovního spojení z Prahy do Drážďan. Směrem od západu přes předměstí se do města vstupovalo Teplickou branou. K jihu pak byla obrácená Bilínská brána, z které vycházející komunikace se za mostem přes řeku větvila na silnici směřující do Prahy a do Trmic a dále Teplic. Poslední Hrnčífská brána, obrácená na východ, zprostředkovála spojení s Děčínem. Uvnitř města za hradbami pak plán schematicky vymezuje prostor členěný do městských bloků a ulic a zachycuje nejdůležitější objekty reprezentující Ústí nad Labem. Na plánu je tak zachycena městská radnice, hlavní městský kostel Nanebevzetí Panny Marie, dominikánský klášter s kostelem sv. Vojtěcha, ale i objekty související s infrastrukturou veřejného prostranství, jako byly kašny a chlebové lavice.

Mapa č. 11: Plán města Ústí nad Labem, po 1756. *Plan von Aussig und dem Schreckenstein.* C. C. Starck. Rukopisná kolorovaná mapa, grafické měřítko v krocích [cca 1 : 9 500], výška listu 360 mm, šířka 280 mm. Sächsische Landesbibliothek - Staats- und Universitätsbibliothek Dresden (SLUB), Drážďany, Německo, inv. č. SLUB/KS A9117. Sken SLUB Dresden.

Legenda (*Renvoy*), a. Šance a baterie vybudované císařskými vojsky a zničené při vpádu pruské armády (*Schanzen u: Batterien; So von den Käyserlichen aufgeworfen; bey dem Einmarsche der Prusischen Armee aber demoliert worden.*), b. Střekov; skála, na níž se nachází starý hrad stejného jména (*Schreckenstein; ein Felsen, worauf ein altes verbautnes Schloss, dieses Nahmens liegt.*), c. V předhradí se nachází pivovar (*Daselbst befindliches Vorweg nebst Brauerey.*), d. Kamenná sýpka (*Steinerer Schuttboden*). Plán vznikl v souvislosti se sedmiletou válkou, která byla pokračováním válek o habsburské dědictví. V září roku 1756 pruská armáda po krátkém střetnutí u Nakléřova znovu vstoupila do Čech a obsadila Ústí nad Labem. Rakouská armáda sice vybuodovala opěrné pozice na Soudném vrchu a výšinách jižně od města a při hradu Střekov, avšak následně je opustila bez boje a stáhla se k Lovosicím. Prusové polní opevnění pobořili a s armádou pokračovali k Lovosicím, kde 1. října svedli s rakouskou armádou bitvu, kterou vyhráli za cenu vysokých ztrát. Na mapě orientované netradičně na východ je město Ústí nad Labem znázorněné v širším kontextu labského údolí a vodní dopravní trasy, která byla naprosto zásadní pro logistické zabezpečení armád pochodujících na linii Sasko—Čechy. Navíc v prostoru Ústí nad Labem se potkávaly i významné pozemní komunikace. Město protínala císařská poštovní silnice směrem na sever vedoucí z Prahy přes Ústí nad Labem a Petrovice do Drážďan a směrem na jihozápad směřovaly cesty napojující se na celé Podkrušnohoří. Všechny komunikace vedoucí z Ústí nad Labem pak dohromady tvořily velmi důležitý komunikační uzel. Kromě toho město a jeho okolí představovaly i nezanedbatelnou zásobovací základnu, jak můžeme vidět na příkladu stodol (*Scheu-*

nen) na předměstí města nebo kamenné sýpky na střekovské straně v Kramolech. Na řece Bilíně pak mapa zachycuje papírenský mlýn (*Papp: Mühle*). Pozornost si zasluhuje i znázorněný rostlinný pokryv v podobě vinic jak na svazích severně a východně od města, včetně Mariánské skály (zejména víno odtud bylo velmi žádané a exportované až za hranice Čech do Saska), tak i na svazích rozkládajících se jižně od města směrem k Trmicím a v labském údolí na Vaňově a dále k Dolním Zálezlům. Mapa tak dokládá, že Ústecko bylo v polovině 18. století stále významným vinařským regionem minimálně v kontextu severozápadních Čech.

Mapový list č. 9

Mapa č. 12: Město Ústí nad Labem – devastace v důsledku třicetileté války, cca 20. léta 20. století. *Stadt Aussig. Die Verwüstungen des 30jährigen Krieges.* Rukopisný kolorovaný plán, grafické měřítko [1 : 1 000], výška listu 1 000 mm, šířka 1 060 mm. Archiv města Ústí nad Labem, Sběrka map a plánů I, 1714–1981, neinventarizováno. Sken Jan Peer, FF UJEP v Ústí nad Labem.

Legenda: červeně – Domy, které jsou ještě v roce 1654 popisovány jako pusté a ty, o kterých jsou zprávy. (*Häuser die 1654 noch als wüst bezeichnet werden und jene, von denen Nachrichten vorliegen.*) Autorem rekonstrukční mapy je pravděpodobně prvorepublikový městských archivář Franz Josef Umlaufť, který na základě podkladů svého předchůdce Alexandra Mariana vytvořil sérii podobných rekonstrukčních map. Mapa vychází kromě archivních fondů královského města z údajů v berní rule z roku 1654 evidující za daňovými účely stav nemovitostí a rozsah a využití polností po třicetileté válce. Jako podklad pro prostorové uspořádání města sloužily patrně mapy stabilního katastru z první poloviny 19. století, tedy před rychlou urbanizací, které i přes značný časový odstup stále zachycují velmi málo se měnící středověký či raně novověký rozsah městské zástavby. Kromě toho měl A. Marian a F. Umlaufť k dispozici i oslavnou báseň zabývající se topografií města z období před třicetiletou válkou od Jana Augustína Tichtenbauma. Samotná mapa tedy zachycuje stav Ústí nad Labem po třicetileté válce, kdy bylo město silně poničeno a zaznamenalo výrazný pokles počtu obyvatel. Z více než 279 zakreslených budov bylo ještě šest let po skončení války 15 % shořelých anebo pustých. Kromě staveb ve městě za povšimnutí stojí i krajina nacházející se v okolí, kde vedle polí to jsou sady rozkládající se západně od města, louky nacházející se zejména v nivě Labe a Biliny (*Bürgerwiesen, Johanneswiese*) a vinice na východ od města směrem k Mariánské skále (*Podskaler Weingärten*).

Mapa č. 13: Rekonstrukční mapa Ústí nad Labem v roce 1755, 1924. *Stadt Aussig im Jahre 1755 auf Grund der Vorarbeiten Dr. A. Marians, entworfen von Dr. F. J. Umlaufť, Stadtarchivar.* Franz Josef Umlaufť. Rukopisná kolorovaný plán, grafické měřítko [1 : 1 000], výška listu 1 000 mm, šířka 1 060 mm. Archiv města Ústí nad Labem, Sběrka map a plánů I, 1714–1981, inv. č. 36. Sken Jan Peer, FF UJEP v Ústí nad Labem.

Legenda: červeně – veřejné (státní, městské a církevní) budovy (*Öffentliche [staatliche, städtisch und kirchl.]*), růžová – měšťanské domy bez polního hospodářství (*Bürgerhäuser ohne Landwirtschaft*), hnědá – městské domy s větším polním hospodářstvím (*Bürgerhäuser mit grosser Landwirtschaft*), žlutá – městské domy s polním hospodářstvím (*Bürgerhäuser mit Landwirtschaft*), zelená – zahrady, louky (*Gärten, Wiesen*), modrá – vodní plochy, řeky a potoky (*Gewässer, Flüsse und Bäche*), béžová – cesty (*Wege*). Mapa představuje ideální rekonstrukci prostorového uspořádání města tak, jak ji na základě prací svého předchůdce v městském archivu Alexandra Mariana vytvořil F. Umlaufť. Jako podkladovou vrstvu pro vymezení jednotlivých objektů a parcel využil mapy stabilního katastru z poloviny 19. století, která se s ohledem na základní členění města prakticky od stavu v 18. století neliší. Jako zdroj informací pravděpodobně posloužily tereziánský katastr a další prameny evidující nemovitosti a polnosti vztahující se k městu. Celkem zachytil více než 330 objektů, které rozdělil do kategorií dle významu budov nebo v případě měšťanských domů dle velikosti jejich zemědělského zázemí. Kromě významných budov zajišťujících chod města jako byly radnice, městské pivovary, městské solnice, školy a špitály (*Rathaus, Brauhaus, Salzmagazin, Schule, Spital*) zakreslil na Tržním (Mírovém) náměstí objekty státní správy – celní úřad a kasárna (*Zollamt, Die Stolzische Kaserne*). Z církevních staveb nechybí hlavní městský kostel, klášterní kostel sv. Vojtěcha (*Kloster – Kirche*) a na předměstí nacházející se kostel sv. Materny (*Materni Kiche*) se špitálem a hřbitovem. V případě měšťanských domů a jejich zemědělského zázemí vidíme, že na polnosti nejbohatší domy se nacházely na západní straně náměstí. Naopak domy bez polností se rozkládaly při jižní frontě náměstí, a severozápadě města při hradbách, v sousedství kláštera a na Hrnčířském předměstí (*Töpfer – Vorstadt*) a převážně se jednalo o menší nemovitosti. Za povšimnutí stojí, že na mapě jsou zachyceny čtyři mlýny (*Die obere Mühle, Winckel Mühle, Fritsch Muhle, Stein Mühle*) na městském potoce – náhonu vyvedeném z Klíšíského potoka – a jeden na řece Bilíně (*Biela – Mühle*), která se vlévá do Labe ještě na původním místě, přibližně v prostoru dnešního hlavního nádraží.

Mapový list č. 10

Mapa č. 14: Geologická mapa Českého středohoří. List IV. Okolí Ústí nad Labem od Josefa E. Hibsche z roku 1897. *Geologische Karte des Böhmischen Mittelgebirges. Blatt IV. Umgebung von Aussig.* Litografie, grafické měřítko v kilometrech [1 : 25 000], výška listu 300 mm, šířka 380 mm. Universitätsbibliothek TU Bergakademie Freiberg, Freiberg, Německo, inv. č. 10.3291/1. Sken TU Bergakademie Freiberg.

Geologická mapa zachycující oblast Ústí nad Labem představuje příklad precizní vědecké práce J. E. Hibsche, který byl jedním z nejvýznamnějších vulkanologů Evropy na přelomu 19. a 20. století a který

stál u zrodu moderní české geologie. Tento rodák z Homole u Panny navázal na dlouhodobé výzkumy Českého středohoří svých předchůdců, mezi nimiž byl na konci 18. století průkopník vědeckého pojetí geologického výzkumu Franz A. Reuss. Hibsch se také zasloužil o ochranu řady unikátních geologických lokalit, jako je například Vrkoč.

Mapový list č. 11

Mapa č. 15: Ústí nad Labem – Nové Město, patrně 1870. *Aussig – Neustadt (Köpplan)*. 1865 bis 1870. Emil Gaube. Rukopisný kolorovaný plán, bez měřítká [cca 1 : 1 000], výška listu 660 mm, šířka 840 mm. Archiv města Ústí nad Labem, Sběrka map a plánů I, 1714–1981, inv. č. 35. Sken Jan Peer, FF UJEP v Ústí nad Labem.

Mapa zobrazuje západní předměstí města na počátku jeho masivního urbanistického rozvoje. Prostor mezi historickým centrem a areálem Rakouského spolku pro chemickou a hutní výrobu se po zrušení hradeb stal jednou z os rozšiřování města. V 18. století se zde kromě kostela sv. Materny se špitálem a hřbitovem nacházely převážně stodoly a další hospodářské budovy, což se od 19. století začalo měnit. Rychlost postupující nové zástavby a bourání starších objektů, jakým byl právě zmíněný kostel sv. Materny, se pak po polovině 19. století ještě více zvýšila. Na mapě tak můžeme nalézt tkalcovnu Ludwiga Quaase, továrnu na keramiku Johanna Maresche, továrnu na hedvábné stuhy Theodora Grobheisera či továrnu na barvy Vincenze Wagnera. Vedle toho zde např. najdeme tkalcovskou školu (*Webschule*) či tělocvičnu (*Turnhalle*) tělovýchovného spolku, která předcházela výstavbě dnešního Tyršova domu na konci 19. století. Jižním směrem se pak nachází řada objektů Ústecko-teplické dráhy (*k. k. privilegierte Aussig-Teplitzer Eisenbahn-Gesellschaft, A. T. E.*). Jako završení proměny tohoto prostoru pak můžeme vnímat výstavbu budovy měšťanské školy, kde v současnosti sídlí městské muzeum, která tak trochu symbolicky získala číslo popisné 1000.

Mapový list č. 12

Mapa č. 16: Plán parkových úprav a tenisových hřišť na Větruši, 1912. *Ferdinandshöhe Aussig*. H. Fischer. Rukopisný kolorovaný plán, grafické měřítko v metrech [1 : 500], výška listu 590 mm, šířka 650 mm. Archiv města Ústí nad Labem, Sběrka map a plánů I, 1714–1981, inv. č. 39. Sken Jan Peer, FF UJEP v Ústí nad Labem.

V roce 1896 rozhodl ústecký turistický spolek (*Gebirgsverein Aussig für das Böhmische Mittelgebirge*) o výstavbě nové budovy výletní restaurace. Stavba byla úspěšně dokončena o rok později. Místo se stalo oblíbeným cílem nejen Ústečanů, proto také bylo nadále okolí stavby upravováno. Na plánu vidíme kurty stále populárnějšího tenisového sportu (*Lawn Tennis Plätze*), který v Ústí rozvíjely dva kluby, Ersten Lawn-Tennis-Klubs Aussig a Lawn-Tennis-Klubs 1905, a dále pak parkové úpravy se sítí cest pro procházky Ústečanů.

Obr. č. 108: Výstavba železničního mostu a pohled na Větruši, 1873. Fotografie Hermanna Heida, výška 206 mm, šířka 282 mm. ETH-Bibliothek Zürich, Bildarchiv, Curych, Švýcarsko, inv. č. Ans_05447-01-029-FL. Sken ETH-Bibliothek Zürich.

Díky výstavbě železnice máme dochovanou sérii raných fotografií dokumentujících stav díla, v tomto případě stavbu železničního mostu. Fotografie dále zachycuje i původní výletní restauraci Ferdinandova výšina (*Ferdinandshöhe*), dokončenou v roce 1847, a pod ní stupňovitě terasy nad Labským údolím, které byly výrazně poničeny v důsledku sesuvů v deštivých letech 1898–1900 a později v roce 1916.

Obr. č. 109: Romantická představa existence hradu Větruš (*Wittrusch*) a jeho pozůstatků, 1860. In: Friedrich Sonnewend, *Die Ferdinandshöhe nächst Aussig*, vyd. C. W. Medau, Litoměřice 1860.

Kresba představuje romantickou představu o ruinách nedoloženého hradu, jehož údajně zbytky zdí byly objeveny v roce 1839 Johannem Thomasem. Nejednalo se o zbytky hradu, avšak s velkou pravděpodobností mohlo jít o starší fortifikace pocházející z 18. století, jak dokazuje řada map či částí kamenných zdí teras.

Obr. č. 110: Pohled na nově vystavěný areál výletní restaurace na Ferdinandově výšině, okolo roku 1910. Fotografie. Muzeum města Ústí nad Labem, podsběrka Fotografie, ev. č. F 876. Sken Jiří Preclík, Muzeum města Ústí nad Labem.

Nová budova výletní restaurace Ferdinandova výšina (*Ferdinandshöhe*), která byla po roce 1945 přejmenována na Větruši, se stala dominantou města a vyhledávaným centrem společenského života Ústečanů.

Obr. č. 111: Pohled od železničního mostu na restauraci na Ferdinandově výšině, 1898. Fotografie. Muzeum města Ústí nad Labem, podsběrka Fotografie, ev. č. F 010. Sken Jiří Preclík, Muzeum města Ústí nad Labem.

Na pozadí fotografie můžeme vidět na konci 19. století dostavěnou novou výletní restauraci Ferdinandova výšina (*Ferdinandshöhe*). V popředí pak železniční most a čilou lodní dopravu na řece včetně prací v jednom z ústeckých přístavů.

Mapový list č. 13

Mapa č. 17: Ústí nad Labem na panoramatu Labe od Litoměřic v Čechách po Míšeň v Sasku, 1831. *Panorama der Elbe von Leitmeritz in Böhmen bis Meissen in Sachsen*. Vyd. C. W. Medau, Litoměřice. Litografie, výška listu 1 460 mm, šířka 146 mm, výřez. Muzeum města Ústí nad Labem, Mapy a plány, sign. R 7210. Sken Jan Peer, FF UJEP v Ústí nad Labem.

Mapa č. 18: Ústí nad Labem na panoramatu Labe mezi Litoměřicemi a Mühlbergem, 1922. *Die Elbe zwischen Leitmeritz – Mühlberg*. Vyd. Rudolf Barth, Dresden. Litografie, výška listu 800 mm, šířka 300 mm, výřez. Muzeum města Ústí nad Labem, Mapy a plány, sign. R 6928. Sken Jan Peer, FF UJEP v Ústí nad Labem.

Panoramatické mapy dominantního Labského údolí byly vždy velmi populární, nejen turisty vyhledávanou kartografickou produkci,

kteřá značně stylizovaným až líbivým způsobem prezentovala jak sídla, tak krajinu, kterou řeka Labe protékala. Existuje celá řada vydání těchto map, přičemž tyto dvě, které od sebe dělí téměř sto let, znamenávají zcela jinou krajinu, obklopující tutéž řeku. Jestliže nám mapa z 19. století ukazuje výrazně zemědělskou krajinu s vinicemi, protkanou lokálními cestami spojujícími drobná sídla, tak ve 20. letech 20. století již vidíme stav zcela odlišný. Zemědělskou krajinu vystřídalo značně zastavěné území propojené hustou železniční sítí, překračující Labe železničním mostem a kopírující řeku po obou březích. Významná lodní doprava také znamenala rozvoj přístavů.

Mapový list č. 14

Mapa č. 19: Přehledová mapa Ústí nad Labem z roku 1901. *Uebersichtsplan des Stadtgebietes Aussig*. H. Fischer, tisk Franz Ulbricht, Ústí nad Labem. Barvený tisk, měřítko [1 : 10 000], výška listu 640 mm, šířka 850 mm. Archiv města Ústí nad Labem, Sběrka map a plánů I, 1714–1981, neinventarizováno. Sken Jan Peer, FF UJEP v Ústí nad Labem.

Na začátku 20. století zažívalo Ústí nad Labem nebývalou ekonomickou konjunkturu a ruku v ruce s tím procházelo razantním urbanistickým rozvojem. Prostor na předměstích města zejména směrem na západ, který omezoval areál chemické továrny, byl již zaplněn, a proto bylo nutné hledat nové směry, kam by město mohlo růst. Nedělo se tak živelně, ale pečlivě plánovitě, jak naznačuje samotná mapa zobrazující nově zamýšlenou síť ulic. Novými místy rozvoje města se tak staly čtvrtě Klíše, Předlice a Krásné Březno. Ještě předtím byly v tomto prostoru dál od centra města vystavěny budovy důležitých institucí, jako byly areál nemocnice, školská zařízení, ale i chudobinec a sirotčinec.

Mapový list č. 15

Mapa č. 20: Plán centra města Ústí nad Labem z roku 1912. *Plan von Aussig (Innere Stadt)*. Tisk Franz Ulbricht, Ústí nad Labem. Barevný tisk, grafické měřítko [1 : 2 880], výška listu 430 mm, šířka 520 mm. Archiv města Ústí nad Labem, Sběrka map a plánů I, 1714–1981, inv. č. 9. Sken Jan Peer, FF UJEP v Ústí nad Labem.

Město Ústí nad Labem se na začátku 20. století proměnilo v moderní a dynamické centrum severozápadních Čech. Ještě na konci 18. století si cestovatelka Ester Bernard od svého cestovního deníku o Ústí poznamenala, že přijela do špinavého gotického městečka. Změna, jakou město za posledních sto let prodělalo, byla skutečně razantní. Nejenže násobně zvětšilo svou plochu, ale jak můžeme na mapě vidět, disponovalo nejrůznějšími zařízeními a institucemi zajišťujícími občanskou vybavenost, jako byla školská zařízení, městské lázně z roku 1908, divadlo vystavěné v roce 1909, městská knihovna vybudovaná v roce 1912, železnice či tramvajové linky budované od roku 1899.

Mapový list č. 16

Mapa č. 21: Ústí nad Labem a okolí na mapě z roku 1927. *Uebersichtsplan des Stadtgebietes Aussig*. R. Lehmann, tisk Alois Holub, Ústí nad Labem. Barvený tisk, grafické měřítko [1 : 10 000], výška listu 830 mm, šířka 1 035 mm. Archiv města Ústí nad Labem, Sběrka map a plánů I, 1714–1981, neinventarizováno. Sken Jan Peer, FF UJEP v Ústí nad Labem.

Mapa zachycuje rozvíjející se zástavbu nejen města Ústí nad Labem, ale i na protějším břehu rozvíjejícího se Střekova. Na areál chemické továrny navazují průmyslové areály a domovní výstavba v Předlicích. Severně je postupně zaplňována vilovou zástavbou a budovami školských institucí čtvrt' Klíše a podobně i prostor mezi Mariánskou skálou a starou zástavbou v Krásném Březně.

Mapový list č. 17

Mapa č. 22: Mapa Ústí nad Labem s reklamou na významné firmy z počátku 30. let 20. století. Barvený tisk, grafické měřítko [1 : 12 000], výška listu 580 mm, šířka 760 mm. Archiv města Ústí nad Labem, Sběrka map a plánů I, 1714–1981, neinventarizováno. Sken Jan Peer, FF UJEP v Ústí nad Labem.

Rozvoj a rozšiřování města pokračovaly i v 30. letech, byť byly hlavně v druhé polovině umenšeny dopady hospodářské krize. Rozkvět řady firem pak dokládá tato mapa, která zahrnuje i reklamu na řadu podniků poskytujících služby nebo vyrábějící známé produkty. Vedle vyhlášených hotelových, restauračních a kavárenských podniků je zde inzerován líkér klášterní tajemství z líkérky A. G. z Krásného Března či troje lázně – městské lázně v širším centru města, lázně na Klíši či Schichtovy lázně na Střekově (*Vrbenského lázně*).

Mapový list č. 18

Mapa č. 23: Hospodářský plán Ústí nad Labem z roku 1940. *Stadt Aussig Wirtschaftsplan*. Barvený tisk, měřítko [1 : 10 000], výška listu 580 mm, šířka 760 mm. Archiv města Ústí nad Labem, Sběrka map a plánů I, 1714–1981, neinventarizováno. Sken Jan Peer, FF UJEP v Ústí nad Labem.

S připojením pohraničí k německé říši přišla vlna centralizace, která měla zefektivnit správu na nově získaném území. V roce 1939 tak byly k Ústí nad Labem připojeny Trmice, Střekov a další obce, a vzniklo tak tzv. Velké Ústí. Po začátku války bylo do praxe velmi rychle zaváděno válečné hospodářství, se kterým souvisely snahy místních úřadů získat přehled o produkci komodit nebo výrobků nejrůznějšího charakteru a možnosti jejího rozšíření. Proto v roce 1940 vznikl tento hospodářský plán, který přehledně v plochách zobrazoval využití území města k různým, nejen ekonomickým aktivitám.

Mapový list č. 19

Mapa č. 24: Stavební vývoj čtvrti Klíše do roku 1939, patrně 1940. *Bauliche Entwicklung des Stadtteiles Aussig-Kleische*. Kresba tuší,

měřítko [1 : 2 880], výška listu 850 mm, šířka 690 mm. Archiv města Ústí nad Labem, Sběrka map a plánů I, 1714–1981, neinventarizováno. Sken Jan Peer, FF UJEP v Ústí nad Labem.

Mapa vzniklá patrně roku 1940 skvěle dokládá fáze stavebního vývoje čtvrti Klíše od roku 1899. Na mapě vidíme starou zástavbu původní vsi Klíše a domy koncentrované podél dnešní Masarykovy ulice. Do roku 1919 pak byl zaplněn prostor zejména mezi dnešními ulicemi Palachova a Beethovenova a také v sousedství nemocnice v podobě školských zařízení. Ta byla stavěna i za první republiky, kdy zároveň vznikla bloková výstavba činžovních domů v okolí Palachovy a Bezručovy ulice, a hlavně vilová zástavba západním směrem proti Střížovickému vrchu. Následně v době války byl pak vyplněn prostor v sousedství domů Na Vlnovce a Resslerovy ulice.

Mapový list č. 20

Mapa č. 25: Orientační plán Velkého Ústí nad Labem z roku 1945. F. Procházka – O. Hyška, tisk Národní správa firmy Hochberger v Ústí nad Labem – Klíše. Barevný tisk, měřítko [1 : 10 000], výška listu 690 mm, šířka 880 mm. Muzeum města Ústí nad Labem, Mapy a plány, sign. R 6293. Sken Jan Peer, FF UJEP v Ústí nad Labem.

V roce 1945 po skončení války řešila městská reprezentace válečné škody, ale i nedostatečný bytový fond, zároveň však koncept Velkého Ústí nastolený v roce 1939 nacistickou správou zůstal, ukázal se jako funkční. S odsunem německého obyvatelstva a hlavně se změnou režimu byly ulice a náměstí ve městě přejmenovávány. Názvy řady ulic byly v podstatě jen přeloženy do češtiny, další části města pak získaly nové názvy. Například předválečné Tržní náměstí bylo přejmenované v roce 1938 na náměstí SA (*Platz der SA*), poté bylo nově pojmenováno *náměstí Presidenta Beneše*, a tento název si podrželo až do roku 1954. Tato mapa pak všechny tyto změny vizualizovala.

Mapový list č. 21

Mapa č. 26: Uliční mapa Ústí nad Labem z roku 1965. Vyd. Kartografický a reprodukční ústav v Praze ve spolupráci s Ústavem geodézie a kartografie v Liberci, 3. vydání. Barevný tisk, měřítko [1 : 10 000], výška listu 800 mm, šířka 1 000 mm. Muzeum města Ústí nad Labem, Mapy a plány, sign. R 4814. Sken Jan Peer, FF UJEP v Ústí nad Labem.

Mapa z poloviny 60. let zachycuje situaci města na počátku výstavby Severní Terasy a dalších sídlišť, ať již na Střekově, nebo později v Krásném Březně. Tyto projekty tak oživily stavební ruch, který přerušila válka, a umožnily městu významně růst. V centru města je možné si povšimnout, že výstavba panelových domů na severozápadě městského jádra v ulici Dlouhá ještě nebyla dokončena. Stejně tak i starší objekty v širším centru v okolí Masarykovy ulice a také na Střekově v Kramolech nebyly ještě asanovány, což přišlo až v další fázi proměny zástavby v 70. a 80. letech 20. století.

Mapový list č. 22

Mapa č. 27: Přehledná mapa Ústí nad Labem z roku 1992. Odborný redaktor Josef Vlk, sestavil František Susa, vyd. Geodézie ČS a. s. Liberec. Barevný tisk, měřítko [1 : 25 000], výška listu 700 mm, šířka 660 mm. Muzeum města Ústí nad Labem, Mapy a plány, sign. R 4813. Sken Jan Peer, FF UJEP v Ústí nad Labem.

Na konci 80. let dosáhlo Ústí nad Labem svého maxima jak územního, tak populačního, kdy byly k městu ve snaze překonat stotisícovou hranici připojeny Chabařovice a Chlumeč. Po roce 1989 pak ale došlo k opětovnému osamostatnění některých částí. Zároveň některé projekty na rozvoj zástavby byly zastaveny a město se vydalo jiným směrem urbanistického rozvoje.

Mapový list č. 23

Mapa č. 28: Regulační plán pro rozšíření Ústí nad Labem severním a západním směrem z roku 1899. *Regulierungs- und Lager-Plan für die Stadt Erweiterung von Aussig. Nördlicher und westlicher Gebietstheil*. H. Fischer. Barevný tisk doplněný kresbou tužkou, grafické měřítko [1 : 10 000], výška listu 1 220 mm, šířka 1 450 mm, výřez. Archiv města Ústí nad Labem, Sběrka map a plánů I, 1714–1981, inv. č. 8b. Sken Jan Peer, FF UJEP v Ústí nad Labem.

Mapa č. 29: Návrh územního plánu čtvrti Klíše a Předlice z roku 1900. *Entwurf. Bauungs-Plan über den Kleischer und Prödlitzer Stadtteil*. Carl Rehatschek a H. Fischer. Kresba tuší, měřítko [1 : 2 880], výška listu 1 000 mm, šířka 1 340 mm. Archiv města Ústí nad Labem, Sběrka map a plánů I, 1714–1981, inv. č. 20. Sken Jan Peer, FF UJEP v Ústí nad Labem.

Mapa č. 30: Regulační plán čtvrti Klíše z roku 1902. *Bebauungsplan der Stadt Aussig. Stadtteil Kleische*. Johann Hubatschek, tisk Eduard Strache, Varnsdorf. Barevný tisk, grafické měřítko [1 : 4 000], výška listu 330 mm, šířka 420 mm. Archiv města Ústí nad Labem, Sběrka map a plánů I, 1714–1981, inv. č. 11. Sken Jan Peer, FF UJEP v Ústí nad Labem.

V souvislosti s rozrůstáním města v druhé polovině 19. století bylo rozhodnuto, že novými osami rozvoje zástavby se stanou katastrální území vesnic Klíše, Předlic a Krásného Března, spadající pod město. Prostor v okolí nově budované nemocnice směrem ke vsi Klíše se měl stát novou rezidenční částí města a místem pro vzdělávací instituce. Na přelomu 19. a 20. století pak vzniklo na rýsovacích prknech předních městských architektů několik návrhů, jak tento prostor urbanisticky pojmout. Některé záměry pak byly poměrně odvážné, když navrhovaly trojúhelníkovou či radiální síť ulic.

Mapový list č. 24

Mapa č. 31: Regulační plán čtvrti Krásné Březno z roku 1894. *Regulierungs und Lagerplan für die Cat. Gemeinde Schönpriesen*. Carl Rehatschek. Kresba tuší, grafické měřítko [1 : 2 880], výška listu

620 mm, šířka 730 mm. Archiv města Ústí nad Labem, Sbíрка map a plánů I, 1714–1981, inv. č. 113. Sken Jan Peer, FF UJEP v Ústí nad Labem.

Mapa č. 32: Územní plán pro Krásné Březno z roku 1920. *Bebauungsplan für Aussig-Schönpriesen.* Kresba tuší, grafické měřítko [1 : 2 880], výška listu 880 mm, šířka 1 170 mm. Archiv města Ústí nad Labem, Sbíрка map a plánů I, 1714–1981, neinventarizováno. Sken Jan Peer, FF UJEP v Ústí nad Labem.

Ke konci 19. století se prostor pro rozšiřování města v bezprostřední blízkosti historického centra vyčerpal. Nové osy rozvoje pak směřovaly jak západním a severním směrem (Předlice, Klíše), tak dále na východ podél toku Labe v prostoru mezi Mariánskou skálou a starší zástavbou vsi Krásné Březno. Vznikla zde řada průmyslových provozů a v roce 1890 zde byl otevřen nový labský přístav. Regulační plán z konce 19. století počítal s rozsáhlou výstavbou obytných domů s pravouhlou sítí ulic a několika náměstími. Později ve 20. letech zde vznikl další plán, který počítal se zástavbou prostoru severně od současné Drážďanské ulice. V několika zónách zde měly vzniknout tří a dvoupatrové domy blokové zástavby, na něž by navazovaly samostatně stojící domy se zahradami. Tento plán byl však realizován jen v náznacích. Prostor byl v podstatě definitivně zastavěn až v 80. letech panelovou výstavbou.

Mapový list č. 25

Mapa č. 33: Plán prozatímní parkové úpravy vybombardovaných ploch v centru města, počátek 50. let 20. století. Plánovací referát JNV Ústí nad Labem, tisk Grafické závody NP Děčín. Barevný tisk, bez měřítka [cca 1 : 1 000], výška listu 640 mm, šířka 970 mm. Archiv města Ústí nad Labem, Sbíрка map a plánů I, 1714–1981, neinventarizováno. Sken Jan Peer, FF UJEP v Ústí nad Labem.

Ke konci druhé světové války postihla Ústí nad Labem série spojeneckých náletů, hlavně v dubnu 1945. Kromě železniční infrastruktury hlavně v okolí západního nádraží bylo nejvíce zasaženo předměstí Ostrov a jižní a jihozápadní části centra města. Odklizení následků pokračovalo ještě dlouho po válce, až do roku 1955. Vzniklé proluky byly provizorně parkově upraveny a v místě ulic Malá Hradební a Bílinská bylo vystavěno autobusové nádraží, jak navrhoval záměr plánovacího referátu JNV Ústí nad Labem.

Mapa č. 34: Asanační plán centra Ústí nad Labem z roku 1958. Jan Gabriel – Hon, Státní projektový ústav. Kresba tuší, měřítko [1 : 1 000], výška listu 700 mm, šířka 1 040 mm. Archiv města Ústí nad Labem, Sbíрка map a plánů I, 1714–1981, neinventarizováno. Sken Jan Peer, FF UJEP v Ústí nad Labem.

Počátkem 50. let 20. století v prostoru širšího centra stále probíhalo odklizení následků bombardování ze sklonku války a vedení města řešilo nedostatečný a nevyhovující bytový fond, do kterého se dlouhodobě, nejen s ohledem na válečná léta, neinvestovalo. Bylo rozhodnuto, že budou vystavěna panelová sídliště vně intravilánu a že celé centrum města bude přebudováno tak, aby se Ústí nad Labem stalo vzorovým socialistickým krajským městem Severočeského kraje. Jak ukazuje komplexní návrh asanačního plánu z konce 50. let, v centru města měly být vystavěny budovy státní správy a samosprávy (v sousedství Lidického náměstí), soudu (v Dlouhé ulici), kulturních institucí – muzea a kina (na Mírovém náměstí), krajské galerie (v prostoru staré tržnice) a budovy občanské vybavenosti. Z tohoto návrhu bylo realizováno poměrně málo.

Mapový list č. 26

Mapa č. 35: Studie areálu Výzkumného ústavu anorganické chemie a Vysoké školy chemické na Mariánské skále z roku 1964. Krajský projektový ústav Ústí nad Labem. Kresba tuší, měřítko [1 : 5 000], výška listu 600 mm, šířka 830 mm. Archiv města Ústí nad Labem, Sbíрка map a plánů I, 1714–1981, neinventarizováno. Sken Jan Peer, FF UJEP v Ústí nad Labem.

V 50. letech probíhala na celostátní úrovni diskuse o zřizování vysokých škol v regionech, přičemž v Ústí nad Labem kromě pedagogické školy bylo uvažováno o vzniku vysoké školy technického typu. Tyto snahy pokračovaly i v 60. letech, jak ukazuje studie výstavby velkého areálu na Mariánské skále. Technická vysoká škola na rozdíl od Pedagogické fakulty založené v roce 1964 však v Ústí nad Labem nevznikla.

Mapový list č. 27

Obr. č. 112: Studie školského areálu Severní Terasa z roku 1967 – panoramatický pohled. Václav Krejčí – Jiří Fojt – Franěk, Krajský projektový ústav Ústí nad Labem. Kresba tuší, kolorováno, výška listu 420 mm, šířka 840 mm. Archiv města Ústí nad Labem, Sbíрка map a plánů I, 1714–1981, neinventarizováno. Sken Jan Peer, FF UJEP v Ústí nad Labem.

Mapa č. 36: Studie školského areálu Severní Terasa z roku 1967 – výkres. Václav Krejčí – Jiří Fojt, Krajský projektový ústav Ústí nad Labem. Kresba tuší, kolorováno, výška listu 700 mm, šířka 1 120 mm. Archiv města Ústí nad Labem, Sbíрка map a plánů I, 1714–1981, neinventarizováno. Sken Jan Peer, FF UJEP v Ústí nad Labem.

Podobně jako záměr založit technickou vysokou školu v Ústí nad Labem se na začátku 60. let objevily snahy řešit v rámci krajského města i střední školství. Vznikl poměrně velkovýš plán, který počítal se vznikem středoškolského komplexu budov v prostoru Severní Terasy při křížení dnešních ulic Sociální péče a Stará. Záměr počítal s výstavbou areálu střední průmyslové školy chemické, střední zdravotnické školy a učňovské školy strojní, který měl zahrnovat i ubytovací, stravovací a sportovní zařízení. Z vlastního plánu byla realizována jen výstavba budov střední průmyslové školy chemické v ulici Stará.

Mapový list č. 28

Mapa č. 37: Urbanistická koncepce rozvoje Kojetic – Březí – Budova (Jižní Terasa) z roku 1982. Václav Krejčí – Josef Gabriel – Jiří

Koudelka, Krajský projektový ústav Ústí nad Labem. Kresba tuší, kolorováno, výška listu 500 mm, šířka 1 120 mm. Archiv města Ústí nad Labem, Sbíрка map a plánů I, 1714–1981, neinventarizováno. Sken Jan Peer, FF UJEP v Ústí nad Labem.

Ačkoli realizace výstavby Severní Terasy a sídlišť v dalších čtvrtích od 60. let nadále pokračovala, s ohledem na potřebu bytů byly připravovány další projekty. Centrum města bylo prostorově již vyčerpáno, respektive jakékoli stavební aktivity vyžadovaly demolicе starší zástavby. Proto v rámci územního plánování vzniklo na začátku 80. let několik záměrů vybudovat další sídliště jak v prostoru Přestanova a Chlumce, tak i na pravém břehu Labe na terase v okolí Kojetic, Březí a Budova. Projekt Jižní Terasy však s příchodem politických a socioekonomických změn po roce 1989 nebyl realizován.

Mapový list č. 29

Mapa č. 38a: Negativní plán Ústí nad Labem a okolí s vyznačením půdorysu města a uličních bloků podle mapy I. vojenského mapování Čech z let 1780–1783, sekce č. 26. Rekonstrukční mapa a její kartografické zpracování Jan Pacina.

Mapa č. 38b: Digitální model území Ústí nad Labem a okolí s vyznačením půdorysu města a uličních bloků podle mapy I. vojenského mapování Čech z let 1780–1783, sekce č. 26. Rekonstrukční mapa a její kartografické zpracování Jan Pacina.

Mapový list č. 30

Mapa č. 39a: Negativní plán Ústí nad Labem a okolí s vyznačením půdorysu města a uličních bloků podle státních map v měřítku 1 : 5 000 z roku 1950. Rekonstrukční mapa a její kartografické zpracování Jan Pacina.

Mapa č. 39b: Digitální model území Ústí nad Labem a okolí s vyznačením půdorysu města a uličních bloků podle státních map v měřítku 1 : 5 000 z roku 1950. Rekonstrukční mapa a její kartografické zpracování Jan Pacina.

Mapový list č. 31

Mapa č. 40a: Negativní plán Ústí nad Labem a okolí s vyznačením půdorysu města a uličních bloků na počátku 20. let 21. století s využitím soudobých digitálních dat z Geoportálu Českéo ho úřadu zeměměřického a katastrálního. Rekonstrukční mapa a její kartografické zpracování Jan Pacina.

Mapa č. 40b: Digitální model území Ústí nad Labem a okolí s vyznačením půdorysu města a uličních bloků na počátku 20. let 21. století s využitím soudobých digitálních dat z Geoportálu Českéo ho úřadu zeměměřického a katastrálního. Rekonstrukční mapa a její kartografické zpracování Jan Pacina.

Mapový list č. 32

Mapa č. 41: Pravěké osídlení na Ústecku. Rekonstrukční mapa Tomáše Velímského, kartografické zpracování Pavel Raška.

Podkladem pro tuto mapu je rekonstrukční geobotanická mapa, znázorňující přirozenou vegetaci (tedy bez zásahu člověka) pro období neolitického klimatického optima (asi 5500 př. n. l.). Na mapě jsou dvě známá stanoviště sběračů a lovců z období mladšího paleolitu (Stadice a Ústí nad Labem), kdy byly samozřejmě přírodní podmínky naprosto odlišné. V období gravettienu (25 000–22 000 let př. n. l.) kulminovala poslední doba ledová, označovaná jako würmská, a zdejší krajina představovala bezlesou tundru. Ostatní pravěké lokality představují sídelní areály zemědělských populací od mladší doby kamenné (neolitu) až po období stěhování národů. Tehdejší osídlení se vázalo na vhodné polohy v údolí Labe a sledovalo také tok Bíliny a dolní toky potoků stékajících z Krušných hor. Mimo sídelní oikumeny bylo vysunuto hradiště Horka u Chlumce, které kontrolovalo významný pravěký komunikační koridor, od raného středověku nazývaný srbská stezka či později cesta, který spojoval přes Nakléřovský průsmyk severozápadní Čechy s osídleným územím v dnešním Sasku. O významu Chlumce jako strážného místa svědčí mj. nálezy římských mincí císařů Vespasiana (69–79 n. l.) a Antonina Pia (138–161 n. l.). Sídelní areály pravěkých zemědělců byly lépe poznány tam, kde od druhé poloviny 19. století docházelo k intenzivním zásahům do terénu kvůli nové obytné výstavbě, budování průmyslových podniků, inženýrských či dopravních sítí, a zejména na rozsáhlých skrývkách pro povrchovou těžbu hnědého uhlí. V těchto pravěkých sídelních areálech bylo možné zpravidla rozpoznat osídlení z více časových období, reprezentované řadou archeologických kultur od neolitu až po dobu římskou. Jeden takový areál byl přímo v místech historického jádra města Ústí nad Labem. Je zde kulturou s lineární keramikou doloženo osídlení ze staršího neolitu (asi 5500–4800 př. n. l.), kulturu s vypíchanou keramikou z mladšího neolitu zde reprezentuje především odkryv částí tzv. rondelu, tj. neolitického kultovního areálu kruhového půdorysu, vymezeného po obvodu hlubokým hrotitým příkopem, doprovázeným zřejmě palisádovým ohrazením. Na vybudování takového areálu se musela podílet řada komunit z širšího okolí, tedy ze všech neolitických sídelních areálů na Ústecku. Výhodná poloha při soutoku Labe s Bílinou tak vytvářela již od neolitu podmínky pro vznik lokality s významem regionálního centra. V ústeckém sídelním areálu jsou doloženy také kostrové hroby kultury se šňůrovou keramikou z období pozdního eneolitu (asi 2850–2350 př. n. l.), sídlištní nálezy ze starší doby bronzové (kultura únětická, asi 1850–1700 př. n. l.), mladší doby bronzové (kultura lužická, asi 1250–1000 př. n. l.) i ze starší doby železné (halštatské, asi 800–500 př. n. l.). Na ústecký sídelní areál navazuje další na Klíšském potoce. Také ten obsahuje sídlištní nálezy ze staršího i mladšího neolitu, starší eneolit reprezentují nálezy kultury nálevkovitých pohárů (okolo 3600 př. n. l.), pozdní eneolit hrob kultury se šňůrovou keramikou, starší dobu bronzovou kostrový hrob kultury únětické, jsou zde také sídlištní nálezy ze starší doby železné (halštatské). Další sídelní areál se rozkládal při souto-

ku Bíliny se Ždírnickým potokem. Zaujímал oblast od západní části ústeckého průmyslového areálu z 19. století (někdejší sklárna) a území Nových i Starých Předlic. Nechybělo zde opět sídliště z období staršího i mladšího neolitu, z pozdního eneolitu zde jsou doloženy dva hroby kultury zvoncovitých pohárů, sídliště zde bylo také v mladší době bronzové. Z doby laténské pocházejí keltské kostrové hroby, žárový hrob kultury podmokelské z období pozdního latěnu (mezi lety 150–100 př. n. l.) byl už nejspíše germánský, stejně jako další žárový hrob z doby římské. Na soutoku Ždírnického a Podhořského potoka, na katastrech Hrbovic, Českého Újezda a východně od intravilánu Chabařovic, byl situován sídelní areál, ležící nejbližě již zmíněnému hradišti na Horce u Chlumce. Díky záchranným výzkumům spojeným s otevřením povrchového dolu Petri a později i budováním přeložek železnice a posléze i dálnice D8 zde bylo dobře zdokumentováno sídliště ze staršího i mladšího neolitu, pozdní eneolit zde byl zastoupen poměrně vzácně se vyskytujícím žárovým pohřbem kultury zvoncovitých pohárů. Z doby bronzové zde byly prozkoumány sídlištní objekty kultur únětické i lužické. Osídleny byly také vhodné polohy v údolí Labe. Na levém břehu Labe je ve Vaňově doloženo sídliště kultury s vypíchanou keramikou z mladšího neolitu. Po proudu Labe pod Ústím bylo na katastru Krásného Března zjištěno sídliště lužické kultury, stejně tak jako v Neštémicích, kde byly prozkoumány také laténské kostrové hroby. Konečně v Mojžíři se uvádějí nálezy z doby halštatské, pocházející snad z hrobů. Výraznější doklady pravěkého osídlení pocházejí z labského pravobřeží. Rozsáhlý sídelní areál se nachází na katastru Střekova. Opět jsou tu nálezy z neolitického sídliště, kostrový hrob kultury se šňůrovou keramikou z pozdního eneolitu. Soubor nálezu únětické kultury pochází patrně z rozrušeného hrobu. Mladší doba bronzová je reprezentována nejen sídlištními nálezy, ale bylo zde prozkoumáno také žárové pohřebiště se 69 pohřby. Další žárové pohřby náležejí kultuře billendorfské z doby halštatské. Laténské osídlení indikuje kostrový hrob, v pozdní době laténské se zde nacházely žárové hroby podmokelské kultury. A jsou zde i sídlištní nálezy z doby římské. Nad Svádovem se vypíná vrch Hradiště, odkud pocházejí nálezy z opevněného (?) výšinného sídliště kultury lužické. Zdá se, že po roce 400 n. l. se Ústecko vyliadnilo. Chybí zde jakékoliv doklady germánského osídlení v období stěhování národů, ale i následujícího osídlení časně slovanského (asi 550–650 n. l.). Nejstarší slovanské nálezy pocházejí až ze starší ho hradištní (650–800 n. l.) a vyskytují se na nevelkém území na labském levobřeží v Ústí nad Labem, Předlicích, Stadících, Krásném Březně a Neštémicích, na pravobřežní pak na Střekově a ve Valtířově. K výraznějšímu rozvoji středověkého osídlení pak dochází teprve v procesu vnitřní kolonizace v 11. a 12. století, na který pak navázala vrcholná kolonizace 13. století, do které se zapojily také komunity nových německojazyčných osadníků.

Obr. č. 113: Torzo keramické plastiky muže, nalezené na sídlišti neolitické kultury s lineární keramikou u Chabařovic, zkoumaném postupně v letech 1959–1964 v předpolí povrchového hnědouhelného dolu Petri. Jedná se o výjimečný nález: na neolitických lokalitách se vyskytují relativně často keramické plastiky žen, tzv. neolitických venuší. Plastiky mužů jsou naopak vzácné. Archeologická sbírka Národního muzea v Praze, foto: Lenka Káčhová.

Obr. č. 114: Štípaná sekerka z baltského pazourku byla součástí pohřební výbavy muže, jehož hrob byl odkryt v Trmících a patří kultuře se šňůrovou keramikou (pozdní doba kamenná). Tyto sekerky se vyskytují v hrobech mužů – bojovníků na českém území poměrně vzácně. Sbíрка Muzeum města Ústí nad Labem, foto: Jiří Preclík.

Obr. č. 115: Část depotu bronzových šperků nalezeného v Ryjících v roce 1903. Náramky, nápažníky a brýlovitá ozdoba jsou datované do období kultury lužické, tedy mladší doby bronzové. Sbíрка Muzeum města Ústí nad Labem, foto: Zdeněk Prášek.

Obr. č. 116: Část čočkovité lahve bohatě zdobené kolkovaným motivem. Patří k tzv. braubašskému zboží, tedy typu zdobné keramiky z časně doby laténské, která se k nám dostávala jako import z území jihozápadního Německa. Nádobka byla nalezena při výzkumu ve Stadících v chatě z doby laténské. Sbíрка Muzeum města Ústí nad Labem, foto: Jiří Preclík.

Mapový list č. 33

Mapa č. 42: Rekonstrukce majetkové držby na Ústecku na přelomu raného a vrcholného středověku. Rekonstrukční mapa Tomáše Velímského, kartografické zpracování Pavel Raška.

Mapa rekonstruuje stav majetkové držby na Ústecku přibližně okolo roku 1200, přičemž zejména u vyznačené držby příslušníků drobné šlechty tuto hranici překračuje hlouběji do 13., možná dokonce i 14. století. Podkladová mapa se současným vymezením hranic katastrů samozřejmě neodpovídá zcela předpokládané původní situaci. Rekonstrukce vychází jednak z výpovědi písemných pramenů do roku 1200, resp. i z počátku 13. století, ale využívá, pokud je to únosné, metodou retrospekce i prameny mladší. I tak zůstává na mapě mnoho prázdných míst. Do Krušných hor vstoupilo osídlení až v průběhu vrcholné kolonizace ve 13. století a totéž patrně platí i pro některé vyšší polohy v Českém středohoří. Vesměs retrospekci z pramenů 13.–14. století byly vymezeny držby drobné šlechty, které původně náležely panovníkovi a do jiných rukou se dostaly nejčastěji udělováním v léno. Určit přesněji dobu, kdy se tak stalo, dost dobře nelze. Např. k farnímu kostelu v Mojžíři, doloženému poprvé k roku 1352, podávali roku 1364 faráře dvořané a úředníci Karla IV., Ješek z Velhartic a Petr z Buškovic, a to zřejmě jménem panovníka. Nevylučuje to, že ves mohla být už před tímto datem lénem (nad vsí se nacházející pozůstatky nevelkého bezejmenného hradu, z něhož pocházejí archeologické nálezy již z druhé poloviny 13. a první poloviny 14. století, patřily sotva královskému založení). Lénem se pak stala ves znovu, od 80. let 14. století byla v držení rodu z Lungvic. Podstatným zjištěním zůstává, že již před rokem 1200 se na Ústecku vedle

panovníka podílely na majetkové držbě významně církevní instituce: kláštery benediktinek od sv. Jiří na Pražském hradě a z Teplic, řád johanitů, v menší míře pak litoměřická kapitula a pražské biskupství. Z příslušníků družinných elit 12. století se zde prosadili výrazně bratři Měšek a Hroznata z Peruce, kteří ale svůj veškerý majetek odkázali johanitům, resp. teplickým benediktinkám, a Hrabišici, a to zčásti i nepřímo, prostřednictvím svých klientů.

Mapa č. 43: Rekonstrukce majetkové držby na Ústecku v roce 1848. Rekonstrukční mapa Viléma Zábranského, kartografické zpracování Pavel Raška.

Mapa zachycuje majetkovou držbu v době revolučního roku 1848, který přinesl zásadní změnu týkající se správy. V roce 1849 byla nově ustanovena obecní správa, která znamenala konec vrchnostenské správy a vznik okresů a obcí. Souběžně i se zrušením poddanství ztratila šlechta velkou řadu pravomocí, avšak přímo spravované majetky jí zůstaly. Mapa samotná pak ukazuje rozdělení majetků na jednotlivá panství a v podstatě odráží stav, který nastal po skončení třicetileté války. Tehdy velká část majetků přešla do držení vysoké šlechty a byla vytvořena rozsáhlá dominia. S výjimkou majetků měst Ústí nad Labem, rozkládajících se v bezprostřední blízkosti města směrem na sever a na jih při levém břehu řeky Labe, Litoměřic v okolí Sebužína a Děčína a majetků litoměřického biskupa na východě v okolí Zubrníc, patřila velká část panství šlechtickým rodům, které na Ústecko zčásti přišly jak po třicetileté válce, tak později v 19. století. K nejdéle působícím rodům na Ústecku patřili Lobkowiczové, kteří panství Střekov zakoupili již v 16. století. Po třicetileté válce přicházejí Nosticové, kteří drželi panství Trmice a Řehlovice, dále pak Clary-Aldringenové, vlastníci rozlehlé panství Teplice, pod které spadalo i Malé Březno, a na severu se pak rozkládaly majetky děčinského rodu Thun-Hohenstein. Rozsáhlé majetky na Ústecku spadající pod panství Ploskovice vlastnili také Habsburkové, konkrétně v předvečer revolučního roku 1848 Leopold II. Toskánský. Tyto majetky pak později po skončení monarchie přešly do rukou Československého státu. Na začátku 19. století zakoupil rod Ledebour-Wicheln rozsáhlá panství Krásné Březno a Všebořice, která pak v druhé polovině století získal rod Krakowských z Kolowrat. Vedle nich zde koupili panství Velké Březno i Chotkové. Jedna z nejmladších změn pozemkové držby v regionu se pak týkala panství Chlumeč, které v roce 1830 zakoupila hraběnka Elisabeth z Westphalenu na Fürstenbergu, rozená hraběnka z Thun-Hohensteinu. I když po roce 1848 došlo k významným celospolečenským změnám, tak majetky v rukou šlechty přetrvaly i přes redukci v době pozemkové reformy za první republiky až do roku 1945, kdy byly rodům hlásícím se z velké části k německé národnosti konfiskovány. Příkladem úspěšného podnikatele a držitele majetků na Ústecku byl pak obchodník s textílem z Cvikova Anton Balle, který v roce 1836 koupil panství Krásný les.

Mapový list č. 34

Mapa č. 44: Nejstarší doložená zmínka o sídlech a osadách. Rekonstrukční mapa Tomáše Velímského, kartografické zpracování Pavel Raška.

Tato mapa shrnuje údaje o sídlech na Ústecku. Uvádí rok nejstarší zmínky o lokalitě v dochovaných písemných pramenech a zaznamenanou podobu tohoto jména. Pro Ústecko je zároveň specifické, že zde řada lokalit má doložena pro období vrcholného středověku dvě jména – české a německé, která se používala střídavě či souběžně. V těchto případech uvádíme jména obě. U jmen německých přitom dochovaný nejstarší doklad není vždy v německém originále, ale je převeden do latiny: *Arnoldi villa* (až později *Arnsdorf*), *Leutquardi-uilla* (*Leukersdorf*), *Regis silva* (*Kunigswalde*), *Spineri villa* (*Spansdorf*), *Nakleriuilla* (již o něco dříve v počeštěné formě *Naklerzow*), souběžně *Petri silva/Petrswald*, *Waltheri villa* (a jen o osm let později v počeštěné formě *Waltherzow*). S přihlédnutím k poloze lokalit, nejstarším zmínkám, ale i případným, raně středověkým archeologickým nálezům, jakož i k toponomastické analýze místních jmen, založené na práci Vladimíra Šmilauera, *Osídlení Čech ve světle místních jmen*, Praha 2015, usiluje tato mapa o naznačení vývoje osídlení. Vychází z poznatku, že na starém sídelním území s nadmořskou výškou do 350 m, osídleném už v období pravěkých zemědělských kultur, se vyskytují česká místní jména s koncovkami -any a -ice. Jména s koncovkami -ice, zejména odvozená od osobních jmen (tzv. patronymní jména) bývala kdysi pokládána za starobylá a byla spojována dokonce s údajnými rodovými občinami časně slovanského období. To je ovšem překonaný názor, protože lze doložit, že se objevovala také u lokalit vznikajících nově v období vnitřní kolonizace v 11. a 12. století. Na příklad počátky vsi Kojetice při obvodu tehdejší sídelní osidleny na Ústecku lze spojit s aktivitami prvních známých příslušníků rodu Hrabišiců, konkrétně s Kojatou, který se stal roku 1061 bílinským hradským správcem. Podobně počátky vsi Všebořice spojujeme se jménem jednoho ze Všebořů (jmenoval se tak Kojatův otec, ale zřejmě také bratr). Vzhledem ke skutečnosti, že Ústecko představovalo v rámci bílinské hradské provincie oblast periferní, chybí zde tzv. jména služebná: sídliště s názvy jako Štítary, Hrnčíře, Bečváry atp. se vyskytují zpravidla v blízkosti přemyslovských hradišť a poukazuje se na jejich souvislost se vznikem hradské soustavy v polovině 10. století, resp. s jejím dobudováním v polovině 11. století. S nejstaršími projevy vnitřní kolonizace souvisejí také tzv. jména přesídlenecká, na Ústecku je tento typ zastoupen vsí Moravany. Pro období vnitřní kolonizace 11.–12. století, kdy docházelo již také k osídlování poloh se střední nadmořskou výškou (350–600 m n. m.), jsou typická rovněž některá další česká místní jména s koncovkami -in, -ov, -ovany, -ovice, jména složená ze dvou slovních základů (např. Božtěšice, Hřibojedy, Milbohov, Neznabohy, Tuchomyšl), charakteristické je jméno Újezd. Přechod do 13. století, kdy proces osídlování nových území vyvrcholil, je u českých místních jmen zjevně plynulý, nově se objevila pouze pojmenování Lhota. U českých jmen proto nebylo

možné vyčlenit je do zvláštní skupiny. Ve 13. století se však zároveň do osídlování zapojily komunity kolonistů německojazyčného původu. Někde začaly převrstvovat starší domácí osídlení (viz právě lokality s paralelně užívanými jmény českými a německými), zejména ve vyšších polohách Krušných hor pak vznikly kolonizační lesní lánové vsi s výhradně německými místními jmény. V průběhu novověku se sídelní síť dotvářela už méně významně. Lokality vzniklé až v tomto období měly převážně jména německá, jen ojediněle i českého původu. Vzhledem k množství informací by se mapa mohla stát nepřehlednou. I proto jsme v případě, že nynější název lokality se výrazně neliší od nejstarší historické podoby místního jména, současný název vypustili a uvádíme jej jen u těch sídel, kde je současně jméno odlišné.

Mapa č. 45: Vývoj územně-správního členění a hranic okresů na území současného okresu Ústí nad Labem. Rekonstrukční mapa a její kartografické zpracování Pavel Raška.

Po roce 1848 vystřídala patrimoniální správu nová obecní správa, která zahrnovala náhradu původních panství nově zřízenými okresy. Až do roku 1948 existovaly okresy dvojhojí typu. Byla ustanovena okresní hejtmanství – politické okresy a vedle nich ještě soudní. Politický okres Ústí nad Labem zahrnoval plošně přibližně stejné území jako v současnosti s tím, že do něj nepatřilo několik katastrů obcí na jihu směrem k Litoměřicím a na severozápadě patřících k děčinskému okresu. Naopak ústecký okres zasahoval do dnešního okresu Teplice až k Soběchlebům a Bohosudovu. K nevelkým změnám rozsahu okresu poté došlo v letech 1950 a 1960, kdy okres získal současný rozsah. Okres Ústí nad Labem na rozdíl od jiných se tedy příliš neměnil, a snad i proto patří k nejmenším v České republice.

Mapový list č. 35

Mapa č. 46: Průmyslové podniky na území města Ústí nad Labem. Rekonstrukční mapa Tomáše Okurky, kartografické zpracování Pavel Raška.

Po prvních, nepřilíhí úspěšných pokusech o průmyslovou výrobu v Ústí nad Labem z přelomu 18. a 19. století započalo kontinuální zakládání průmyslových podniků ve městě ve 40. letech 19. století. Nejprve byly zakládány zpravidla uvnitř historického města nebo v jeho bezprostřední blízkosti (několik průmyslových závodů vzniklo podél nedávno zbořených městských hradeb). Po polovině 19. století se průmyslová výroba přesunula dále od historického centra města. Západním směrem vznikla nejprve velká chemička a za jejím areálem později řada dalších továren – na pomezí Ústí nad Labem a Předlic tak již před první světovou válkou vyrostla velká průmyslová čtvrť. V Krásném Březně byla postavena továrna na lín, droždí a likéry, velký pivovar a rafinerie cukru. V sousedních Neštěmčích byla vybudována další rafinerie cukru a na počátku 20. století velká továrna na výrobu sody. Na druhém břehu Labe, v dnešní městské části Střekov, byly v 80. letech 19. století založeny Schichtovy závody a poté i další průmyslové podniky. Před první světovou válkou byla vytvořena základní struktura rozmístění průmyslové výroby ve městě, která bez ohledu na majetkovou diskontinuitu do velké míry přetrvala do roku 1989. Od 90. let 20. století dochází k podstatnějším změnám, když řada významných průmyslových areálů zcela zanikla nebo je využívána pro jiné účely, a naopak vznikají nové průmyslové zóny „na zelené louce“.

Mapa č. 47: Prostorový vývoj Městských sadů v období 1842–2017. Rekonstrukční mapa a její kartografické zpracování Petr Gaizl.

Mapa vychází ze starých kartografických dokumentů, historické fotodokumentace i vlastivědných prací a zobrazuje vnitřní prostorový vývoj největšího z ústeckých parků, který v současné době nese název Městské sady. Legenda mapy je společná pro všechny časové horizonty (od roku 1842 do roku 2017). Mapy kromě vnitřní prostorové struktury zobrazují též názvy ulic odpovídající jednotlivým časovým horizontům, a umožňují tak sledovat vliv politických proměn na urbanonymii. Městské sady prošly vcelku pestrým vývojem, který byl podmíněn jednak růstem celého města, a tedy i jeho částí obklopujících park samotný, jednak společenskými, ekonomickými a environmentálními očekáváními kladenými na plochy městské zeleně. Od nejstaršího časového horizontu (1842), v němž území představovalo vlhké a pro výstavbu málo vhodné prostory podél Klíšského potoka a mlýnského náhonu, se park již ve druhé polovině 19. století postupně proměňoval v centrum rekreace a společenského dění. V roce 1903 v parku dočasně vznikl rozsáhlý pavilon hospodářské výstavy, který obsahoval též maketu středověkého města Ústí nad Labem. Významným a trvalým záساهm do vnitřní prostorové struktury byla výstavba průmyslového areálu a rezidenčních budov (mj. bytový dům s madonou z roku 1930 architektů Ericha Breindla a Franze Josefa Arnolda) v Masarykově ulici zhruba v polovině parku. Spolu se zastavováním okolního prostoru byla reorganizována a zahušťována síť komunikací a parkového mobiliáře. Poslední významnou proměnu prodělal park v rámci rekonstrukcí koncem prvního desetiletí nového milénia.

Mapový list č. 36

Mapa č. 48: Populační vývoj okresu Ústí nad Labem v letech 1869–2011. Rekonstrukční mapa a její kartografické zpracování Pavel Raška.

Mapa vychází z dat Historického lexikonu obcí ČR o populaci obcí. Ve dvou vrstvách znázorňuje klíčové procesy populačního vývoje na území současného okresu Ústí nad Labem. První, podkladová vrstva vychází z údajů o roku dosažení populačního maxima v každé z obcí či jejich částech. Pro souhrnné, byť logicky částečné generalizované vyjádření hlavních územně-koncentračních procesů pak pomocí interpolační metody (*Inverse distance weighting*) zobrazuje dosažení tohoto populačního maxima v ploše. Patrná je zejména postupná koncentrace obyvatel v níže položených částech území v hlavních rozvojových osách (labský kaňon, směr Ústí nad Labem – Chlumeč – Teplice). Uvedené změny byly způsobeny jednak popu-

lačním úbytkem ve výše položených částech území vlivem vysídlení německé menšiny po druhé světové válce, jednak proměnou ekonomické struktury regionu i celého státu, která vyústila v opuštění venkovské půdy a směřování populace do větších center. Po roce 1990 sice dochází k obratu ve vývoji větších měst (Ústí nad Labem dosáhl populačního maxima v roce 1991), pouze některé venkovské lokality ve sledovaném území dokázaly tento trend reflektovat – jedná se zejména o časově dostupná suburbia (Tisá, Malečov), v nichž v posledních dvou až třech desetiletích dochází k nárůstu rezidenční zástavby. Druhá mapová vrstva (bodová) znázorňuje přibližný efekt poválečného vysídlení německé menšiny a opětovného osídlování, a to pomocí indexu počtu obyvatel v roce 1950 k roku 1930. Patrný je zvláště enormní pokles počtu obyvatel v Krušnohoří a ve vyšších partích Českého středohoří. Naopak pouze několik málo lokalit (včetně samotného Ústí nad Labem) vykazuje nárůst počtu obyvatel, a tedy i dostatečné opětovné dosídlení po německém odsunu.

Mapa č. 49: Orientační schéma tramvajové dopravy v roce 1936 (na podkladu současné krajiny). Rekonstrukční mapa a její kartografické zpracování Pavel Raška.

Mapa vychází z publikací o vývoji městské hromadné dopravy v Ústí nad Labem a dalších dílčích sdělení a fotodokumentace uložené v regionálních institucích. Znázorňuje dva základní údaje. Prvním je samotná základní dopravní infrastruktura (tramvajové tratě) v jejích nejzazším rozsahu za celou dobu existence tramvajové dopravy v Ústí nad Labem. Barva silnější (podkladové) linie znázorňuje počátek provozu na příslušné trati, zatímco barva tenčí linie znázorňuje rok ukončení provozu. Druhým údajem jsou čísla tramvajových linek. Protože jednotlivé tramvajové linky poměrně často měnily své trasy, čísla linek uvedená v mapě jsou vztažena k roku 1936, který lze považovat za vrchol rozsahu tramvajové dopravy ve městě. V dané době se celkovou délkou tramvajových tratí Ústí nad Labem v českých zemích řadilo na třetí místo za Prahou a Brnem.

Mapový list č. 37

Mapa č. 50: Svislý letecký snímek Ústí nad Labem, 1938. Vojenský geografický a hydrometeorologický úřad v Dobrušce, Středisko leteckých snímků, sign. č. 05260. Letecký snímek poskytl VGHMÚř Dobruška © MO ČR, 2020.

Mapa č. 51: Svislý letecký snímek Ústí nad Labem, 1946. Vojenský geografický a hydrometeorologický úřad v Dobrušce, Středisko leteckých snímků, sign. č. 06506. Letecký snímek poskytl VGHMÚř Dobruška © MO ČR, 2020.

Mapový list č. 38

Mapa č. 52: Svislý letecký snímek Ústí nad Labem, 1963. Vojenský geografický a hydrometeorologický úřad v Dobrušce, Středisko leteckých snímků, sign. č. 08537. Letecký snímek poskytl VGHMÚř Dobruška © MO ČR, 2020.

Mapa č. 53: Svislý letecký snímek Ústí nad Labem, 1990. Vojenský geografický a hydrometeorologický úřad v Dobrušce, Středisko leteckých snímků, sign. č. 05961. Letecký snímek poskytl VGHMÚř Dobruška © MO ČR, 2020.

Mapový list č. 39

Obr. č. 117: Ústí nad Labem – pohled na městské hradby a stromořadí mezi Bílinskou branou a ústím řeky Bělé do Labe, 1715. Akvarel, výška listu 300 mm, šířka listu 410 mm. Archiv města Ústí nad Labem, Sběrka map a plánů I, 1714–1981, inv. č. 29. Sken Archiv města Ústí nad Labem.

Veduta zachycuje jihozápadní, jižní a jihovýchodní úsek městských hradeb společně s Teplickou, Bílinskou a Hrnčířskou branou a mostem přes řeku Bílinu spojujícím město s předměstím Ostrov. Most přes řeku je dřevěný, teprve po roce 1717 byla zahájena výstavba kamenného. Místy zaznamenáváme i předsazenou parkánovou zeď a příkop. Řeka Bílina lemujee městské hradby i na jihozápadě města, protože původní soutok s Labem se nacházel přibližně v prostoru dnešního hlavního nádraží.

Obr. č. 118: Střelecký terč s pohledem na Bílinskou bránu, 1834. Malba na dřevě, výška 520 mm, šířka 560 mm, Muzeum města Ústí nad Labem, Podsbírka umění, ev. č. U 333. Sken Muzeum města Ústí nad Labem.

Obr. č. 119: Střelecký terč s vyobrazením povodně roku 1845, 1846. Malba na dřevě, výška 670 mm, šířka 670 mm, Muzeum města Ústí nad Labem, Podsbírka umění, ev. č. U 334. Sken Muzeum města Ústí nad Labem.

Obr. č. 120: Střelecký terč s pohledem zříceninu hradu Střekova, první polovina 19. století. Malba na dřevě, výška 620 mm, šířka 630 mm, Muzeum města Ústí nad Labem, Podsbírka umění, ev. č. U 336. Sken Muzeum města Ústí nad Labem.

Malované terče ústeckých střelců odkazují na dlouhou tradici původně nutného tréningu střelby pro obranu města a později na spolkové aktivity obyvatel. Na řadě z nich pak jsou v duchu nastupujícího romantismu vyobrazeny významné objekty a události spojené s městem, a přínášejí nám tak i důležité poznání o jeho podobě v minulosti. Tyto tři terče pak postupně ukazují pohled na Bílinskou bránu s barokním kamenným mostem a bohatou sochařskou výzdobou, dále katastrofální povodeň z roku 1845, která, jak stojí v popisu, byla o přibližně jeden metr vyšší než předešlá z roku 1784. Jedině povodeň z roku 2002 snese s touto srovnání. Poslední terč pak zobrazuje romantickou ruinu hradu Střekov.

Mapový list č. 40

Obr. č. 121: Veduta města Ústí nad Labem Johanna Venuta z roku 1822. Kolorovaná ruční kresba, výška 287 mm, šířka 508 mm, Muzeum města Ústí nad Labem, Podsbírka grafika. Sken Muzeum města Ústí nad Labem.

Na rozdíl od dalších královských měst nevěnovali vedutisté Ústí nad Labem tolik pozornosti, a proto první taková vyobrazení datujeme až do konce 18. století. Ústí je na Venutově vedutě zachyceno jako malé město, které kromě domů sevřených hradbami pojímá již jen několik málo objektů na předměstích. Venutova veduta poměrně detailně zobrazuje hlavně dominanty města, jako jsou hlavní městský kostel, radnice, kostel sv. Vojtěcha a brány městského opevnění. V okolí se pak nachází zemědělská krajina.

Obr. č. 122: Veduta města Ústí nad Labem Rudolfa Zinagla, 1850. Akvarel, výška 500 mm, šířka 700 mm, Muzeum města Ústí nad Labem, Podsbírka umění, ev. č. U217. Sken Muzeum města Ústí nad Labem.

Veduta R. Zinagla zachycuje město od jihu přes řeku právě na začátku skvělého období rozvoje v druhé polovině 19. století. Na vedutě město již překročilo hradby a od jihovýchodu je nově ohraničováno náspem budované železniční tratě – symbolu nové éry. Na Labi pak vidíme řadu lodí včetně dvou parníků.

Mapový list č. 41
Obr. č. 123: Ústí nad Labem v roce 1560 podle Ernsta Gustava Doerella, přelom 60. a 70. let 19. století. Olej na plátně, výška 400 mm, šířka 630 mm, Muzeum města Ústí nad Labem, Podsbírka umění, ev. č. U 804. Sken Muzeum města Ústí nad Labem.

Doerellovo dílo představuje příklad historizující reflexe královského města Ústí nad Labem. Na vyobrazení vidíme město se starou radnicí, kostelem Nanebevzetí Panny Marie se stanovou střechou a kostelem sv. Vojtěcha, které je vymezeno hradbami a řekami Bílinou a Labem a je vsazeno do prostoru polodivoké krajiny, která tvoří jakoby druhý prstenec hradeb. V popředí se pak nachází most přes řeku Bílinu, po kterém kráčí mariánské procesí směřující do Bohosudova. V levém rohu je na vyobrazení na drobné sakrální památce napsáno *„Aussig im Jahr 1560“* – *„Ústí v roce 1560“*. Doerell nám tímto přímo říká: Toto je Ústí nad Labem, jak vypadalo v raném novověku. Je jisté, že při vzniku tohoto vyobrazení se Doerell řídil nejen romantizující intuící, kterou odhalíme při srovnání s jeho dalšími díly, avšak vycházel snad i ze starších vyobrazení, jakými byly mimo jiné votivní obrazy z výše zmíněných kostelů ze 17. a 18. století, na kterých je například kostel sv. Vojtěcha zobrazen ještě před barokní přestavbou architekta Antonia Ottavia Broggia z první třetiny 18. století. Výsledkem není tedy pouhá fikce, ale představuje silně změněnou skutečnost, spojenou s autorovou uměleckou licencí a odrážející dobový pohled druhé poloviny 19. století. Můžeme tak identifikovat retrospektivně konstruované město a zároveň i rovinu romantizující krajinné scenerie.

Zadní strana obálky
Obr. č. 124: Vyobrazení Ústí nad Labem od Miroslava Houry, 80. léta 20. století, Muzeum města Ústí nad Labem, Podsbírka umění. Sken Muzeum města Ústí nad Labem.

Ausführliches Verzeichnis der Karten, Pläne und Abbildungen des Bandes Nr. 32 – Ústí nad Labem

Zusammengestellt von Petr Gaizl – Václav Houfek – Michaela Hrubá – Kristina Kaiserová – Petr Karlíček – Tomáš Okurka – Jan Pacina – Pavel Raška – Eva Semotanová – Tomáš Velimský – Vilém Záborský

Umschlag
Abb. Nr. 1a: Wappen der Stadt Ústí nad Labem. Bereits König Vladislav II. bestätigt der Stadt Ústí nad Labem ihr Wappen durch den sog. Wappenbrief. Prag, 12. Februar 1476, Pergament, Maße 40,7 x 21,2; Archiv der Stadt Ústí nad Labem, Inv. Nr. 27.

Abb. Nr. 1b: Blick auf Ústí nad Labem im 18. Jahrhundert, historische Rekonstruktion von W. Hermann von 1943. Zeichnung, Archiv der Stadt Ústí nad Labem.

Textblätter
Abb. Nr. 2: Siegel der Stadt Ústí nad Labem an einer Urkunde, mit der König Vladislav II. der Stadt Ústí nad Labem das Recht erteilt, mit rotem Wachs zu besiegeln. Prag, 4. Januar 1476, Pergament, Maße 31,4 x 18; Archiv der Stadt Ústí nad Labem, Inv. Nr. 26.

Abb. Nr. 3: Vorfristige Untersuchung zur Sicherstellung auf dem Gelände des zukünftigen Palác Zdar. Gefäße aus Keramik aus der zweiten Hälfte des 13. Jahrhunderts.

Abb. Nr. 4: Untersuchungen auf dem Gelände des Palác Zdar. Blick auf das mittelalterliche Becken aus dem 14. Jahrhundert, dessen Wände durch Wandschirme aus Bruchstein gestützt wurden.

Abb. Nr. 5: Eine noch umfangreichere Untersuchung über eine Fläche von 4500 m² wurde 2007-2008 vor dem Bau des Einkaufszentrum Fórum im südlichen Teil des historischen Stadtkerns durchgeführt.

Abb. Nr. 6: Älteste Urkunde vom 6. Mai 1325, mit welcher Johann von Böhmen die Privilegien der Stadt Ústí vom 22. April 1325 einschränkt und deren Umfang bezüglich der Schifffahrt auf der Elbe definiert, da diese die Rechte der Stadt Litoměřice (Leitmeritz) betrafen. Die auf Latein verfasste Urkunde befindet sich im Archiv der Stadt Ústí nad Labem (Fond Stadtarchiv, Sign. III/855 a-b).

Abb. Nr. 7: Die keramische Madonna-Plastik wird auf das 15. Jahrhundert datiert. Fund bei einer Untersuchung auf dem Gelände des Einkaufszentrums Fórum.

Abb. Nr. 8: Das älteste erhalten gebliebene Stadtbuch der Könighchen Freistadt Ústí nad Labem dient als Grundlage der Erkenntnisse über die Stadtgeschichte gegen Ende des Mittelalters. Das Original dieser Handschrift befindet sich heute im Archiv der Stadt Ústí

nad Labem (Archiv der Stadt Ústí nad Labem, Inv. Nr. AM-AR 501, Sign. Nr. 470).

Abb. Nr. 9: Zu den bedeutendsten Bauvorhaben im Stil der sog. sächsischen Renaissance gehörte der Bau des neuen Rathauses mit hohem Giebel. Das renaissancistische Rathaus wurde 1846 abgerissen, so zeigt es Walter Hermann hier. Er ist Autor einer Serie an gezeichneten Rekonstruktionen der mittelalterlichen Stadt von 1944. Die gesamte Sammlung befindet sich im Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 10: Renaissancistische Häuser mit mächtiger Laube an der Nordseite des Marktplatzes. Erbaut vermutlich nach den Bränden, welche die Stadt in der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts heimsuchten. Die Zeichnung von Walter Hermann aus dem Jahre 1944 befindet sich im Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 11: Blick auf Ústí nad Labem im 18. Jahrhundert, historische Rekonstruktion von W. Hermann von 1943. Blick von Westen in Richtung Mariánská skála (Marienfelsen), Zeichnung, Archiv der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 12: Südlicher Teil der Stadtmauer und Bílinský most (Bielabrücke), kolorierte Zeichnung um 1715. Die Zeichnung hält die Gegebenheiten der zweiten Hälfte des 16. Jahrhunderts fest. Archiv der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 13: Teplitzer Tor 1827. Reproduktion des Bildes von E. Fenzl nach einer Zeichnung von K. Beichling. Museum der Stadt Ústí nad Labem, Ansichtskartensammlung, Inv. Nr. P 2543. Scan Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 14: Bílinská brána (Bielator) und Bílinský most (Bielabrücke). Reproduktion des Bildes von E. G. Doerell, Museum der Stadt Ústí nad Labem, Ansichtskartensammlung, Inv. Nr. P 2528. Scan Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 15: Der heutige Mírové náměstí (Friedensplatz) in Richtung Hrnčífská (Töpfergasse) um 1870. Ansichtskarte. Museum der Stadt Ústí nad Labem, Ansichtskartensammlung, Inv. Nr. P 943. Scan Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 16: Kostel sv. Materny (Maternikirche) auf dem heutigen Lidické náměstí (früher Materniplatz), 1895. Museum der Stadt Ústí nad Labem, Fotografiesammlung, Inv. Nr. F 992. Scan Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 17: Gebäude des Sportvereins in Ústí nad Labem, 1896. Fotografie. Museum der Stadt Ústí nad Labem, Fotografiesammlung, Inv. Nr. F 11269. Scan Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 18: Der heutige Mírové náměstí (Friedensplatz) mit dem Gebäude des Bezirksgerichts, 1898. Fotografie. Museum der Stadt Ústí nad Labem, Fotografiesammlung, Inv. Nr. F 31. Scan Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 19: Blick von der alten Elbbrücke auf die Větruše (Ferdinandshöhe), 1898. Fotografie. Museum der Stadt Ústí nad Labem, Fotografiesammlung, Inv. Nr. F 10. Scan Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 20: Elbdeich und die alte Eisenbahnbrücke Ende des 19. Jahrhunderts. Im Hintergrund ist das heutige Kreuzfahrtrestaurant Větruše zu sehen. Fotografie. Museum der Stadt Ústí nad Labem. Scan Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 21: Materniplatz (heute Lidické náměstí) und Große Wallstraße mit dem Vereinshaus Ressource, um 1900. Fotografie. Museum der Stadt Ústí nad Labem. Scan Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 22: Schicht-Werke um 1900. Ansichtskarte. Museum der Stadt Ústí nad Labem, Ansichtskartensammlung, Inv. Nr. P 833. Scan Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 23: Kirche Mariä Himmelfahrt, 1901. Fotografie. Museum der Stadt Ústí nad Labem, Fotografiesammlung, Inv. Nr. F 274. Scan Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 24: Krásné Březno (Schönpriesen), im Hintergrund Kirche St. Florian, Anfang des 20. Jahrhunderts. Fotografie. Museum der Stadt Ústí nad Labem. Scan Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 25: Ausstellungsgelände aus dem Jahre 1903 auf dem Gebiet des heutigen Stadtparks Městské sady (früher Schiller-Park). Kolorierte Foto-Ansichtskarte. Museum der Stadt Ústí nad Labem, Ansichtskartensammlung, Inv. Nr. P 2332. Scan Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 26: Handelsakademie in der Pařížská-Straße, um 1905. Fotografie. Museum der Stadt Ústí nad Labem, Teilsammlung Fotografie, Inv. Nr. F 851. Scan Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 27: Blick vom Zentrum der Stadt Ústí nad Labem in Richtung Westen auf das Industriegelände des Vereins für Chemische und Metallurgische Produktion, 1906. Fotografie. Museum der Stadt Ústí nad Labem. Scan Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 28: Bismarckstraße (heute Churchill-Straße), 1908. Ansichtskarte. Museum der Stadt Ústí nad Labem, Fotografiesammlung, Inv. Nr. P 1010. Scan Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 29: Älteste Luftaufnahme des Zentrums der Stadt Ústí nad Labem, 1909. Fotografie, Autor Lehnert. Museum der Stadt Ústí nad Labem. Scan Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 30: Malá Hradební (Kleine Wallstraße), vor 1909. Fotografie. Museum der Stadt Ústí nad Labem, Fotografiesammlung, Inv. Nr. F 2521. Scan Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 31: Stadtteil Klíše (Kleische) entlang der heutigen Masaryk-Straße, 1909. Foto: R. Jenatschke. Museum der Stadt Ústí nad Labem, Fotografiesammlung, Inv. Nr. F 1772. Scan Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 32: Zuckerfabrik in Krásné Březno (Schönpriesen), 1915. Ansichtskarte. Museum der Stadt Ústí nad Labem. Scan Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 33: Heutige Masaryk-Straße in der Nähe des Hotels Vladimír, um 1910. Fotografie. Museum der Stadt Ústí nad Labem,

Fotografiesammlung, Inv. Nr. F 1095. Scan Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 34: Gemeinden Kramoly (Krammel), Novosedlice (Obersedlitz) und Střekov (Schreckenstein), um 1910. Foto: R. Jenatschke. Museum der Stadt Ústí nad Labem, Fotografiesammlung, Inv. Nr. F 1790. Scan Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 35: Volks- und Bürgerschule auf der heutigen Masaryk-Straße (heute Museum der Stadt Ústí nad Labem), um 1910. Fotografie. Museum der Stadt Ústí nad Labem, Fotografiesammlung, Inv. Nr. FG 2086. Scan Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 36: Heutiger Mírové náměstí (Friedensplatz) mit Rathaus und Gericht, erbaut 1847, um 1910. Foto: R. Jenatschke. Museum der Stadt Ústí nad Labem. Scan Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 37: Aussiger Hafen, 1910. Foto: R. Jenatschke. Museum der Stadt Ústí nad Labem, Fotografiesammlung, Inv. Nr. F 1796. Scan Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 38: Städtischer Friedhof auf dem Gelände des heutigen Parks Mánesovy sady (früher Rosegger-Park), 1910. Foto: R. Jenatschke. Museum der Stadt Ústí nad Labem, Fotografiesammlung, Inv. Nr. F 1634. Scan Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 39: Historischer Weinberg unter der Burg Střekov (Schreckenstein), glasgerahmtes Dia um 1912 von Rudolf Jenatschke (1879–1947), Amateurfotograf aus Ústí. Die einzigartige Diasammlung befindet sich, wenn auch nur teilweise, im Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 40: Materniplatz (heute Lidické náměstí) mit Stadtbibliothek, um 1912. Fotografie aus dem Atelier Friedrich. Museum der Stadt Ústí nad Labem, Fotografiesammlung, Inv. Nr. F 506. Scan Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 41: Blick vom Kamenný vrch (Steinberg) auf Kramoly (Krammel), 1913. Fotografie. Museum der Stadt Ústí nad Labem, Fotografiesammlung, Inv. Nr. F 283. Scan Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 42: Předlice (Prödlitz) – Industrievorstadt Ústí nad Labem, 1913. Fotografie. Museum der Stadt Ústí nad Labem, Fotografiesammlung, Inv. Nr. F 453. Scan Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 43: Ecke Hrnčířská (Töpfergasse)/Kláštěrní (Klostergasse) vom Mírové náměstí (Friedensplatz) aus, um 1914. Ansichtskarte. Museum der Stadt Ústí nad Labem, Ansichtskartensammlung, Inv. Nr. P 1220. Scan Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 44: Stadtbad, um 1908. Fotografie. Museum der Stadt Ústí nad Labem, Fotografiesammlung, Inv. Nr. F 1499. Scan Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 45: Blick von der Větruše (Ferdinandshöhe) auf Ústí nad Labem, 1914. Fotografie R. Jenatschke. Museum der Stadt Ústí nad Labem, Fotografiesammlung, Inv. Nr. F 2603. Scan Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 46: Hauptbahnhof auf einer Ansichtskarte von 1915. Ansichtskarte. Museum der Stadt Ústí nad Labem, Ansichtskartensammlung, Inv. Nr. P 1481. Scan Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 47: Schlange vor der Bäckerei in der heutigen Moskevská-Straße, 24. Juni 1917. Foto: R. Jenatschke. Museum der Stadt Ústí nad Labem. Scan Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 48: Städtisches Kraftwerk auf dem Spitalplatz, um 1920. Fotografie. Museum der Stadt Ústí nad Labem, Fotografiesammlung, Inv. Nr. F 478. Scan Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 49: Weitläufiges Gelände der Schicht-Werke im Stadtteil Střekov (Schreckenstein) vom Marienfelsen aus fotografiert, 1920. Foto-Ansichtskarte, Höhe 105 mm, Breite 150 mm. Archiv der Stadt Ústí nad Labem. Sammlung Petr Špaček, Digitale Sammlung von Fotografien und Dias, Inv. Nr. A/2. Scan: Archiv der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 50: Neštémice (Nestomitz), rechts die Ziegelei, die Zuckerfabrik und dahinter die Solvay-Werke für Soda, Anfang der 20er Jahre des 20. Jahrhunderts. Foto-Ansichtskarte, Höhe 105 mm, Breite 150 mm. Archiv der Stadt Ústí nad Labem. Sammlung Petr Špaček, Digitale Sammlung von Fotografien und Dias, Inv. Nr. A/1. Scan: Archiv der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 51: Häuser für die Angestellten der Schicht-Werke in der heutigen Purkyně-Straße, 20er Jahre des 20. Jahrhunderts. Fotografie. Museum der Stadt Ústí nad Labem. Scan Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 52: Verwahrlustes Haus in der Hrnčířská (Töpfergasse), 1935. Fotografie. Museum der Stadt Ústí nad Labem, Fotografiesammlung, Inv. Nr. F 15570. Scan Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 53: Kommunales Wohnhaus, heute Ecke Palach/Šalda-Straße, fertiggestellt 1922, 1924. Foto-Ansichtskarte, Höhe 105 mm, Breite 150 mm. Archiv der Stadt Ústí nad Labem. Sammlung Petr Špaček, Digitale Sammlung von Fotografien und Dias, Inv. Nr. A/13. Scan: Archiv der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 54: Altes Rathaus in Ústí nad Labem. Reproduktion einer Federzeichnung von F. J. Arnold, um 1925. Museum der Stadt Ústí nad Labem, Ansichtskartensammlung, Inv. Nr. P 2521. Scan Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 55: Der heutige Lidické náměstí (früher Materniplatz) mit dem Theater, um 1925. Foto-Ansichtskarte. Museum der Stadt Ústí nad Labem, Ansichtskartensammlung, Inv. Nr. P 1440. Scan Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 56: Synagoge in der Malá Hradební (Kleine Wallstraße), 1928. Fotografie. Museum der Stadt Ústí nad Labem, Fotografiesammlung, Inv. Nr. F 16034. Scan Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 57: Neubau des Masaryk-Krankenhauses, 1929. Fotografie. Museum der Stadt Ústí nad Labem. Scan Museum der Stadt Ústí nad Labem.

Abb. Nr. 58: Straße am Bahnhof, fotografiert aus Richtung Předměstí, um 1930. Foto-Ansichtskarte, Höhe 105mm, Breite 150mm. Archiv der Stadt Ústí nad Labem. Sammlung Petr Špaček, Digitale